

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jakub Kopáček

**Vývoj zástavního práva na území
Českých zemí**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Petr Bělovský, Dr.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 153.167 znaků včetně mezer.

.....
Jakub Kopáček

V Praze, dne 28. dubna 2020

Poděkování

Rád bych na tomto místě srdečně poděkoval zejména vedoucímu této diplomové práce, váženému panu doc. JUDr. Petru Bělovskému, Dr., a to za jeho cenné rady a velmi vstřícný přístup v průběhu celého procesu tvorby diplomové práce. Neméně velké poděkování dále patří mé skvělé rodinně, přátelům a kolegům z práce, bez kterých bych si nedokázal představit fungovat.

Obsah

Úvod.....	1
I. Obecně k institutu zástavního práva	4
1. Pojem zástavního práva.....	4
2. Subjekty zástavního práva.....	5
3. Akcesorita a subsidiarita zástavního práva	6
4. Funkce zástavního práva	6
II. Vývoj zástavního práva v Českých zemích	8
1. Zástavní právo v římském právu	8
1.1. Historický vývoj zástavního práva	8
1.1.1. Fiducia.....	9
1.1.2. Pignus a hypotéka.....	10
1.2. Podstata, předmět a obsah zástavního práva.....	12
1.2.1. Zajištěná pohledávka	12
1.2.2. Předmět zástavního práva	12
1.2.3. Obsah zástavního práva	13
1.3. Vznik a zánik zástavního práva.....	14
1.4. Shrnutí vývoje zástavního práva v římském právu	15
2. Zástavní právo v období středověku.....	16
2.1. Historický vývoj zástavního práva na území Českých zemí	16
2.1.1. Zástavní právo k věcem movitým	17
2.1.2. Zástavní právo k věcem nemovitým.....	18
2.2. Předmět zástavního práva	19
2.3. Obsah zástavního práva	20
2.4. Vznik a zánik zástavního práva.....	21
2.5. Shrnutí vývoje zástavního práva ve středověku.....	22

3. Zástavní právo podle ABGB	24
3.1. Systematika ABGB a pojem zástavního práva	24
3.2. Předmět zástavního práva	25
3.3. Obsah zástavního práva	26
3.3.1. Podzástava.....	26
3.4. Vznik zástavního práva.....	27
3.5. Změna zástavního práva	28
3.6. Zánik zástavního práva	30
3.7. Shrnutí úpravy zástavního práva v ABGB	30
4. Zástavní právo do roku 1989	32
4.1. Osnova 1937	32
4.2. Občanský zákoník z roku 1950	33
4.2.1. Politické a ideové pozadí příprav SOZ	34
4.2.2. Předmět zástavního práva	35
4.2.3. Obsah zástavního práva	36
4.2.4. Vznik zástavního práva.....	36
4.2.5. Zánik zástavního práva	37
4.2.6. Shrnutí úpravy zástavního práva v SOZ	38
4.3. Občanský zákoník z roku 1964	38
4.4. Zákoník mezinárodního obchodu.....	40
5. Zástavní právo po roce 1989	42
5.1. Zástavní právo v hospodářském zákoníku.....	42
5.2. Zástavní právo v obchodním zákoníku.....	43
5.3. Zástavní právo v novelizovaném občanském zákoníku	44
5.3.1. Zajištěná pohledávka	46
5.3.2. Předmět zástavního práva	46
5.3.3. Obsah zástavního práva	47

5.3.4. Vznik zástavního práva.....	48
5.3.5. Zánik zástavního práva	49
5.3.6. Shrnutí úpravy zástavního práva v OZ 2007.....	50
III. Současná právní úprava zástavního práva a její komparace s právní úpravou obsaženou v ABGB a OZ	52
1. Předmět zástavního práva	53
2. Vznik zástavního práva.....	54
3. Zánik zástavního práva	55
4. Uvolněná zástava.....	57
5. Realizace zástavního práva	58
6. Promlčení zástavního práva	60
Závěr.....	63
Seznam použitých zkratk	68
Abstrakt	75
Abstract.....	76

Úvod

Zástavní právo je v současnosti ve vyspělých demokratických státech jedním z nejvíce rozšířených zajišťovacích instrumentů. S ohledem na jeho významnou funkci v současné tržní ekonomice by proto mohlo být označeno za jeden ze „základních pilířů kapitalismu“. Jelikož bez efektivního zajištění pohledávek vznikajících v obchodním styku, a to zejména úvěrů poskytovaných finančními institucemi, by nemohlo být nikdy uvolněno velké množství peněžních prostředků subjektům, které nezbytně tyto prostředky potřebují pro svou ekonomickou činnost. Zástavní právo je v takovéto situaci vhodným zajišťovacím instrumentem, který jednak výrazně posiluje postavení věřitele, jelikož mu zajišťuje možnost uspokojit se na zastavené věci v případě prodlení dlužníka, a na druhou stranu umožňuje dlužníkovi získat potřebné prostředky, které by bez zajištění zástavním právem nezískal anebo získal, ale s mnohem vyšším úrokem a dalšími obtížemi.

Vznik jednoduchých forem zástavního práva proto můžeme spojit již se samotnými počátky ekonomické činnosti lidstva a vývoj institutu prošel za tuto dobu značnými změnami, které byly často výrazně ovlivněny politickými a ekonomickými ideami, jak tomu například bylo na území Československa ve druhé polovině 20. století. A právě zkoumání jednotlivých vývojových etap institutu zástavního práva na území Českých zemí je tématem této diplomové práce. Domnívám se, že právě zkoumání historického vývoje zástavního práva může posloužit k lepšímu pochopení funkce a podstaty tohoto institutu v dnešní době, neboť jak pravil bývalý prezident Spojených států amerických Thomas Jefferson: „*Historie tím, že lidi zpravuje o minulosti, umožňuje jim soudit přítomnost.*“¹

Cílem této diplomové práce je proto nejdříve popsat vývoj institutu zástavního práva na území Českých zemí, kdy těžištěm deskriptivní části by měla být zejména právní úprava zástavního práva po roce 1811. Získané informace budou následně využity ke komparaci právní úpravy obsažené ve třech stěžejních předpisech českého občanského práva, a to v ABGB, OZ a NOZ. Výše zmíněné občanské zákoníky byly vybrány záměrně, a to jednak s cílem demonstrovat změny v právní úpravě zástavního práva na pozadí politických a ekonomických událostí v moderních dějinách Českých zemí

---

¹ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 7.

a jednak s cílem potvrdit hypotézu, že současná právní úprava občanského práva, tedy i mimo jiné práva zástavního, je z velké části inspirována vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937 a ABGB, tak jak proklamuje důvodová zpráva k NOZ.² Dalším cílem diplomové práce je identifikovat podstatné aspekty zástavního práva a zkoumat jejich vývoj v historické perspektivě na pozadí společenských a ekonomických změn. Mezi tyto podstatné aspekty dle mého názoru patří zejména vznik a způsobilý předmět zástavního práva, práva a povinnosti subjektů zástavního práva před splatností a po splatnosti zajištěné pohledávky a následně zánik zástavního práva.

Pro přehlednost je diplomová práce rozdělena do tří částí. V první části bude stručně popsáno zástavní právo a jeho základní prvky a funkce v teoretické rovině. První část by měla zejména sloužit k pochopení pojmu zástavního práva a pomoci k lepší orientaci v dalších částech diplomové práce.

V druhé části diplomové práce se nachází popis jednotlivých etap vývoje institutu, kdy nejdříve budou popsány počátky vývoje zástavního práva na území starověkého Říma, a to zejména s ohledem na výrazný vliv odkazu římskoprávní školy na celkové formování kontinentálního typu právní kultury, mezi který se český právní řád řadí.³ Následně bude již zkoumán historický vývoj institutu zástavního práva přímo na území Českých zemí, a to až do současné podoby právní úpravy platné a účinné v České republice.

Třetí část je následně věnována komparaci OZ a ABGB, a to se současnou právní úpravou zástavního práva. Pro přehlednost budou v kapitolách zkoumány pomocí komparativní metody nejdůležitější aspekty a mechanismy zástavního práva. Při komparaci bude kladen důraz zejména na identifikaci shodných a rozdílných prvků právní úpravy a jejich vliv na formování současné podoby zástavního práva.

V závěru diplomové práce bude následně shrnut historický vývoj zástavního práva na území Českých zemí, bude zhodnocena současná právní úprava a dále budou nastíněny možné úpravy institutu *de lege ferenda*.

---

² Viz důvodová zpráva k NOZ ze dne 3. února 2012 [online]. [cit. 27. března 2020], s. 17. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 87.

Ke zpracování diplomové práce bude použita převážně česká odborná literatura, a to zejména s ohledem na téma diplomové práce. Co se týče metodiky práce se zdroji, v diplomové práci bude využita především metoda deskripce, metoda analýzy spolu s metodou syntézy a komparativní metoda.

I. Obecně k institutu zástavního práva

Z důvodu lepšího pochopení vývoje zástavního práva, který bude popsán v následující části diplomové práce, je nejdříve vhodné stručně z teoretického hlediska popsat samotný institut a vysvětlit jeho charakteristické znaky, subjekty a funkce. Teoretická deskripce institutu zástavního práva je vhodná zejména i s ohledem na skutečnost, že charakteristické znaky a primární funkce zástavního práva zůstaly od počátků užívání zástavního práva až do současnosti v zásadě bez větších změn.

1. Pojem zástavního práva

Zástavní právo je zajišťovací právní institut, který je v současnosti popsán jako: „Zajišťovací institut a současně věcné právo opravňující věřitele v případě, že jeho pohledávka nebude řádně splacena, uspokojit svou pohledávku ze zástavy.“⁴ Zajišťovací podstata zástavního práva spočívá v jeho účelu, kterým je zajištění dluhu obligačního dlužníka s tím, že pokud nebude zajištěný dluh řádně a včas splněn, může se zástavní věřitel uspokojit z předmětu zástavy, a to i bez součinnosti obligačního dlužníka.⁵

Zástavní právo je v současné právní teorii v důsledku odkazu římskoprávní školy řazeno mezi věcná práva, z čehož vyplývá absolutní povaha jeho účinků, které působí vůči všem subjektům (*erga omnes*) a tedy nejen vůči subjektům zástavněprávního vztahu⁶. Tato absolutní povaha zástavního práva bývá buďto přímo výslovně vyjádřená v právních předpisech,⁷ anebo vyplývá z povahy a systematiky příslušných právních předpisů či bývá dovozována doktrínou a judikaturou. S absolutní povahou účinků zástavního práva je též spojen princip publicity, který zajišťuje působnost zástavního práva vůči třetím osobám. Jelikož má-li zástavní právo působit vůči třetím osobám, musí to být těmto třetím osobám zjevné.⁸ Publicity bývá obvykle dosaženo zápisem ve veřejných seznamech,⁹ držením zástavy zástavním věřitelem¹⁰ nebo označením zástavy.¹¹

---

⁴ PAULDURA, Lukáš et al. *Slovník právních pojmů: Občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 114.

⁵ VYMAZAL, Lukáš. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2019, s. 12.

⁶ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 8.

⁷ Viz např. ustanovení § 976 NOZ.

⁸ VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 13.

⁹ Viz např. ustanovení § 1316 NOZ.

¹⁰ Viz např. ustanovení § 1317 NOZ.

¹¹ Viz např. ustanovení § 452 ABGB.

Zástavní právo je dále řazeno do skupiny věcných práv k věci cizí (*iura in re aliena*). Toto zařazení potvrzuje například současná systematika NOZ. Společným znakem věcných práv k věcem cizím je, že nositeli věcného práva k věci cizí nesvědčí vlastnické právo.¹² Zástavní právo tak ve svém důsledku zpravidla omezuje vlastnickovo právo k věci. Podle Duška se zástavní právo projevuje tím: „že zástavu „zatěžuje“ (vázne na ní) ve prospěch zástavního věřitele bez ohledu na to, kdo je jejím vlastníkem, majitelem, věřitelem nebo oprávněným a zda je tato osoba sama osobně povinna k plnění zajištěného závazku či nikoli.“¹³ Omezení vlastníka zástavy lze poté vnímat ve dvou rovinách. V první rovině je to omezení věc držet či užívat v případě odevzdání zástavy zástavnímu věřiteli. V druhé rovině se poté jedná o omezení v případě výkonu zástavního práva, a to zejména jako povinnost zástavního dlužníka strpět tento výkon.¹⁴

2. Subjekty zástavního práva

Rozlišujeme čtyři základní subjekty zástavního práva, a to konkrétně zástavního věřitele, obligačního dlužníka, zástavce a zástavního dlužníka. Zástavní věřitel je osoba, jehož pohledávka byla zajištěna zástavním právem a jemuž svědčí zástavní právo. Obligačním dlužníkem je osoba, která má povinnost splnit pohledávku zástavního věřitele zajištěnou zástavním právem. Obligační dlužník se v právnické terminologii též označuje jako „osobní dlužník“.¹⁵ Zástavcem je ten, kdo věc zastavil, tedy zpravidla osoba, která uzavřela zástavní smlouvu se zástavním věřitelem.¹⁶ Zástavním dlužníkem je vždy poté vlastník zástavy.

Za zmínku stojí skutečnost, že osobní dlužník, zástavce a zástavní dlužník mohou i nemusí být jednou a též osobou. Rozdíl mezi subjekty zástavního práva zpravidla nastává v případě změny vlastnického práva k zastavené věci. Proto je vždy nutné rozlišovat mezi jednotlivými subjekty, a to zejména s ohledem na odlišná práva a povinnosti příslušných subjektů.

---

¹² PILÍK, Václav. Pojetí a soustava věcných práv v občanském zákoníku. *Ad Notam*, 4/2016. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 2016, č. 4, s. 9.

¹³ DUŠEK in GIESE, Ernest; DUŠEK, Petr; PAYNE-KOUBOVÁ, Jana; DIETSCHOVÁ, Lucie. *Zajištění Závazků v České republice*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 26.

¹⁴ PELECH, Josef. *Zástavní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 24.

¹⁵ PELECH, Josef. op. cit., s. 50.

¹⁶ K tomu navíc srov. s DUŠKEM in GIESE, Ernest; DUŠEK, Petr; PAYNE-KOUBOVÁ, Jana; DIETSCHOVÁ, Lucie. op. cit., s. 29, kde DUŠEK popisuje zaměnitelnost pojmu zástavce se zástavním dlužníkem v OZ ve znění zákona č. 367/2000 Sb.

3. Akcesorita a subsidiarita zástavního práva

Akcesorická povaha zástavního práva spočívá v závislosti zástavního práva na existenci pohledávky, kterou zajišťuje. Zástavní právo totiž nemá samo o sobě hospodářský účel a slouží pouze k zajištění příslušné pohledávky, se kterou vždy sleduje její osud.¹⁷ Tedy existence zástavního práva je podmíněna existencí zajištěné pohledávky a pokud zanikne zajištěná pohledávka, zaniká též zpravidla zástavní právo.¹⁸ Tento akcesorický vztah zástavního práva a zajištěné pohledávky však nebyl vždy charakteristický v historii vývoje institutu. Ve středověku například neručil osobní dlužník vůbec, namísto něj ručila přímo zástava jako náhradní plnění dluhu.¹⁹ Zástava poté propadala zástavnímu věřiteli v případě nesplnění zajištěného dluhu, a to bez ohledu na výši příslušné pohledávky.

Subsidiární povaha zástavního práva je spojena zejména s jeho uhrazovací funkcí, která bude popsána níže. Subsidiarita zástavního práva spočívá v možnosti zástavního věřitele uspokojit se ze zástavy pouze v případě, že zajištěný dluh nebude řádně a včas splněn. Zástavní právo je tedy jen podpůrným zdrojem uspokojení zajištěné pohledávky, který se uplatňuje až v případě nesplnění dluhu osobního dlužníka.²⁰

4. Funkce zástavního práva

Zástavní právo má dvě hlavní funkce, a to funkci zajišťovací a funkci uhrazovací.²¹ Zajišťovací funkce působí na subjekty zástavního práva od počátku a spočívá v hrozbě uspokojení zástavního věřitele ze zástavy v případě nesplnění dluhu osobním dlužníkem. Tato funkce je též v právní vědě označována jako subjektivní zajišťovací funkce (vztahující se k subjektu osobního dlužníka)²² či funkce motivační (motivuje osobního dlužníka ke splnění zajištěné pohledávky).²³ Funkce uhrazovací se uplatňuje až v případě, že zajištěná pohledávka není řádně a včas splněna a zástavní

---

¹⁷ VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 16.

¹⁸ Viz např. ustanovení § 1376 NOZ.

¹⁹ KAPRAS, Jan. *K dějinám českého zástavního práva*. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík & Kohout v Praze), 1903, s. 45.

²⁰ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. května 2014, sp. zn. 21 Cdo 828/2014, ve kterém je uvedeno: „Subsidiarita zástavního práva vyjadřuje, že jde o podpůrný zdroj uspokojení pohledávky zástavního věřitele, který se uplatní jen tehdy, jestliže pohledávka nebyla dlužníkem dobrovolně splněna a ani nezanikla jiným způsobem.“

²¹ SPÁČIL, Jiří et al. *Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 210.

²² VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 31.

²³ SPÁČIL, Jiří et al. op. cit., s. 210.

věřitel přistoupil k výkonu zástavního práva. Uhrazovací funkce zástavního práva spočívá v právu zástavního věřitele uspokojit se²⁴ z předmětu zástavy a v povinnosti zástavního dlužníka výkon zástavního práva strpět.

I když například Pelech považuje uhrazovací funkci zástavního práva za funkci klíčovou,²⁵ s tímto názorem nelze zcela souhlasit, a to zejména s ohledem na smysl a účel zástavního práva, kterým je v první řadě zabezpečení pohledávky zástavního věřitele od jejího vzniku a motivace dlužníka k řádnému splnění zajištěné pohledávky. Na zajišťovací funkci lze proto hledět jako na primární funkci zástavního práva, kterou má institut od svého počátku. Na druhou stranu uhrazovací funkci, lze chápat jako podmíněnou funkci, která nastupuje až v případě nesplnění zajištěného závazku. Tento pohled na zajišťovací funkci zástavního práva je obsažen i v recentní judikatuře²⁶ a lze ho proto považovat za převládající.

---

²⁴ Např. jedním ze způsobů uvedeném v ustanovení § 1359 NOZ.

²⁵ PELECH, Josef. op. cit., s. 48, uvádí že: „dle mého názoru jde o klíčovou funkci, neboť v ní tkví hlavní smysl zajištění pohledávky zástavním právem.“

²⁶ Srov. např. s rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. července 2013, sp. zn. 21 ICdo 21/2012, ve kterém je uvedeno: „Zástavní právo je právem věcným a má - jak vyplývá zejména z ustanovení § 152 obč. zák. - v první řadě funkci zajišťovací; zabezpečuje pohledávku zástavního věřitele již od okamžiku svého vzniku, vede (motivuje) dlužníka k tomu, aby pohledávku zástavního věřitele dobrovolně splnil, a zástavnímu věřiteli poskytuje jistotu, že se bude moci uspokojit ze zástavy, nebude-li jeho pohledávka včas splněna. Nebyla-li pohledávka zástavního věřitele včas splněna, uplatní se uhrazovací funkce zástavního práva; zástavní věřitel je oprávněn uspokojit se ze zástavy, aniž by musel spoléhat na to, že se domůže úhrady své pohledávky z majetku (jiného majetku) dlužníka.“

II. Vývoj zástavního práva v Českých zemích

1. Zástavní právo v římském právu

1.1. Historický vývoj zástavního práva

Římské právo ve svých počátcích neznalo institut zástavního práva a k zajištění dluhů bylo využíváno výhradně osobní ručení dlužníka (tzv. *nexum*).²⁷ V takovém případě dlužník za své dluhy neručil svým majetkem, ale namísto toho ručil svou osobou a v případě nesplnění dluhu propadal dlužník do moci věřitele. Věřitel si následně mohl vybrat, zdali dlužníka prodá do otroctví, uvězní či ho nechá zabít. Osobní ručení bylo zakázáno v roce 326 př. n. l. Poeteliovým zákonem a od té doby se stalo ručení majetkem dlužníka jedinou povolenou formou ručení v římském právu.²⁸

Vedle ručení osobního se však v římském právu brzy začalo vyvíjet též ručení majetkové, kdy za jednu z nejranějších forem majetkového ručení je považována *praediattura*, které sloužila k zajištění závazků na poli státního majetkového práva.²⁹ K zajištění závazků státu, jako například daní nebo cel, zastavovali dlužníci jednak rukojmí (tzv. *praedes*), kteří ručili celým svým majetkem a zároveň své pozemky (tzv. *praedia*). V případě nesplnění pohledávky státu byl příslušný magistrát oprávněn za úplatu převést celou pohledávku spolu se zajištěním na soukromou osobu, které bylo též propůjčeno vlastnictví zastavených pozemků. Tento převod vlastnictví však nebyl zamýšlen jako trvalý, jelikož nabyvatel pohledávky státu měl povinnost po uspokojení předmětné pohledávky převést vlastnictví zpět původnímu vlastníkovi.³⁰

Tento způsob zajištění pohledávky dočasným převodem vlastnictví na soukromou osobu, a to s rozvazovací podmínkou splnění zajištěné pohledávky, byl tak zčásti podobný fiduciárnímu převodu vlastnického práva, který je považován za prvního skutečného předchůdce zástavního práva v soukromoprávních vztazích.³¹

---

²⁷ VANČURA, Josef. *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I.* Praha: nákladem vlastním, 1923, s. 230.

²⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 211.

²⁹ ROZEHNAL, Aleš. *Úvěry zajištěné zástavním právem.* 1. vyd. Praha: G plus G, 1997, s. 26.

³⁰ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, s. 479.

³¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. op. cit., s. 203.

1.1.1. Fiducia

Fiduciární převod vlastnického práva neboli *fiducia* sloužil původně k zajištění závazků vyplývajících z jednoduché agrární ekonomiky římské společnosti, která neznala rozvinuté obligační poměry.³² Fiducia spočívala v převodu plného (tzv. kviritského)³³ vlastnického práva k věci z dlužníka (tzv. fiducianta) na věřitele (tzv. fiduciáře). Formou převodu byla mancipace³⁴ či injurecese³⁵, kdy však převod vlastnického práva nebyl zamýšlen jako trvalý a konečný, a proto bylo vzniklé vlastnické právo k věci označováno jako vlastnictví „k věrné ruce“ (tzv. *fiduciae causa*).³⁶ Spolu s mancipací nebo injurecesí byla uzavřena vedlejší úmluva zvaná *pactum fiduciae*, která spočívala v závazku věřitele, že věc podrží pouze z důvodu zajištění své pohledávky a v případě uspokojení pohledávky ihned převede vlastnictví k věci nazpět dlužníkovi.³⁷ Tento závazek zpětného převodu byl však původně považován pouze za závazek morální a právně vynutitelným³⁸ se stal teprve až později.³⁹

Hlavní nevýhodou fiducie byla skutečnost, že na věřitele bylo převedeno plné vlastnické právo a věřitel mohl tohoto postavení jednoduše zneužít a převést věc na třetí osobu, vůči které se nemohl dlužník dovolat obligační úmluvy s věřitelem. Fiducia byla též řazena mezi právní jednání *iuris civilis*, a proto ji nemohli k zajištění svých pohledávek využívat cizinci a ani jako předmět zajištění nemohly sloužit provinciální pozemky.⁴⁰ Další zvláštností a dle mého názoru i nevýhodou fiducie byla možnost fiducianta nabýt vlastnické právo zpětným vydržením (tzv. *usureptione*).⁴¹ S převodem

---

³² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. op. cit., 203.

³³ VANČURA, Josef. op. cit., s. 231.

³⁴ Mancipace (z lat. *mancipatio*) byla způsob derivativního nabytí vlastnického práva. Původně při mancipaci nabyvatel před pěti svědky a vážným římským občanem (tzv. *libripens*) uchopil nabyvanou věc a pronesl ustálenou slovní formuli, ve které prohlásil, že mu věc náleží jako kviritskému vlastníkovi a že mu byla prodána pomocí tohoto bronzu a této bronzové váhy. Nedodržení přesně stanovené formy měl za následek neplatnost převodu vlastnického práva. Postupem času se tento proces v římském právu zjednodušil.

³⁵ Injurecese (z lat. *in iure cessio*) byl způsob derivativního nabytí vlastnického práva, při kterém šlo v podstatě o fiktivní soudní proces, kdy nabyvatel pronesl před magistrátem stanovenou vindikační formuli, ve které prohlásil, že je převáděná věc v jeho kviritském vlastnictví a dosavadní vlastník buďto mlčel nebo prohlásil, že nebude uplatňovat své vlastnické právo.

³⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 475.

³⁷ VANČURA, Josef. op. cit., s. 231.

³⁸ K tomu navíc tamtéž, VANČURA uvádí, že: „Dlužník byl tedy odkázán jenom na poctivost a věrnost (*fides, fiducia*) svého věřitele, proti němuž mu již záhy dána byla z fiduciární úmluvy po zaplacení dluhu infamující žaloba, *actio fiduciae*, na zpětný převod věci *cum omni cause*, po případě na plnou náhradu.“

³⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. op. cit., s. 204.

⁴⁰ HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 475.

⁴¹ Tamtéž, s. 477.

vlastnictví nebyl totiž obvykle spojen převod držby a v takovém případě mohl fiduciant nabýt po uplynutí jednoho roku vlastnické právo k věci zpět.⁴²

I přes značné nevýhody byla fiducia za doby klasického římského práva nejrozšířenějším způsobem věcného zajištění pohledávek.⁴³ Avšak zejména s ohledem na hospodářskou nevhodnost převodu plného vlastnického práva a značný formalismus, který byl zapříčiněn nutností převodu pomocí mancipace či injurecese, bylo od využití toho institutu postupně opouštěno a v justiniánském právu se již fiduciární převod vlastnického práva nevyskytuje vůbec.⁴⁴ Přesto však fiducia položila důležité základy vhodnějším způsobům zajištění pohledávky, kterým se staly *pignus* a *hypothecae*.

1.1.2. Pignus a hypotéka

Vedle fiducie se postupem času začal vyvíjet nový způsob zajištění závazků, který spočíval v prostém odevzdání dlužníkovi věci do moci věřitele. Zpočátku věřitel získával od dlužníka pouze faktickou moc nad věcí s úmluvou, že po úplném uspokojení pohledávky navrátí věřitel věc zpět dlužníkovi. Zajištění tak mělo původně naprostou faktickou povahu a věřitelova držba nebyla nijak právně chráněna.⁴⁵ Teprve postupem času začal praetor chránit detenci věřitele, a to nejdříve pomocí retenčních a rekuperačních interdikt (tzv. *interdicta retinendae* a *recuperandae possessionis*) a nakonec i žalobou proti třetím osobám (tzv. *actio pigneraticia in rem*).⁴⁶

Tím, že věřitel, kterému byla do detence odevzdána dlužníková věc, byl chráněn praetorskými interdikty, je tento vztah chápán jako první samostatná forma věcné záruky závazku. Pignus je právě proto také označován jako ruční zástavní právo. Svou finální věcně právní povahu však pignus získává až se zavržením vývoje hypotéky.⁴⁷

Hypotéka je druhým typem zástavního práva v římském právu, která je doložena od počátku 2. stol. př. n. l. Na rozdíl od pignu v případě hypotéky nedochází k odevzdání předmětu zástavy věřiteli a věc zůstává v držbě dlužníka. Tento mechanismus zajištění se vyvinul ze způsobu, kterým byl zajišťován pacht polních pozemků.⁴⁸ Neformální

---

⁴² BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS. A. S. Právnick, 1932, s. 479.

⁴³ Tamtéž, s. 479.

⁴⁴ VANČURA, Josef. op. cit., s. 232.

⁴⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 478.

⁴⁶ REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Římské právo*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 318.

⁴⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. op. cit., s. 205.

⁴⁸ VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 19.

úmluvou mezi pachtýřem a propachtovatelem bylo zajištěno placení pachtovného, kdy pachtýř ručil svými věcmi hospodářské povahy (např. náradím, dobyt看em nebo otroky), které na pozemek přivedl (tzv. *invecta et illata*). Tyto věci však byly pachtýři ponechány ve vlastnictví, dokud řádně platil pachtovné. Teprve až v případě porušení závazku se mohl propachtovatel zmocnit zastavených hospodářských věcí. Nejdříve tak činil svépomocí a až ke konci Římské republiky na základě salvianského interdiktu, který mohl propachtovatel použít proti pachtýři bránícímu se vydání věcí.⁴⁹

Za první krok vedoucí k dovršení vývoje zástavního práva jako práva věcného je považováno poskytnutí věcné žaloby propachtovateli praetorem Serviem. Tato žaloba, zvaná *actio Serviana*, poskytovala ochranu proti třetím osobám, které by věřiteli neoprávněně zadržovaly zastavený hospodářský inventář. Ze serviánské žaloby se následně postupem času praetorskou činností vyvinula žaloba zvaná *actio quasi Serviana*, které mohl využít každý zástavní věřitel proti každé osobě, která neoprávněně držela předmět zástavy.⁵⁰ Vznikem kvasiserviánské žaloby, které jsou společně se serviánskou žalobou označovány za hypotekární žaloby⁵¹, je tak dovršen vývoj zástavního práva v římském právu, které má již nadále povahu věcného práva k věci cizí.

Za vlády císaře Justiniána, jsou tak pignus a hypotéka chráněny stejnými žalobními prostředky a v římské terminologii tyto dva instituty splývají dohromady, kdy například Marcianus v jediné knize O žalobě z hypotéky uvádí, že: „*rozdíl mezi pignem a hypotékou je čistě verbální*“. Avšak dle mého názoru lze stále spatřovat odlišnosti mezi instituty, a to ve dvou rovinách. První odlišnost lze spatřovat ve skutečnosti, že v případě pignu mohla být příslušná věc zastavena pouze k zajištění jediné pohledávky, naopak hypotekární právo umožňovalo zastavení věci k zajištění několika pohledávek. Druhá podstatná odlišnost spočívala v předání zastavené věci do držby věřitele, kdy v případě pignu byla věc předána věřiteli a v případě hypotéky předána nebyla.⁵²

V závěru této části stojí za zmínku popis vztahu pignu a hypotéky, který je obsažen v Justiniánských Institucích a výstižně popisuje římskoprávní vnímání těchto dvou institutů: „*Pokud se týká hypotekární žaloby, není mezi ruční zástavou a hypotékou*

---

⁴⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 481.

⁵⁰ Tamtéž, s. 480.

⁵¹ KRÜGER, Paul, ed. *Justiniánské Instituce = Iustiniani Institutiones*. Překlad Peter Blaho a Michal Skřejpek. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010, s. 323.

⁵² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. op. cit., s. 206.

*žádný rozdíl. Všechny věci, které na základě smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem zajišťují pohledávku, jsou totiž zahrnuty v obou z těchto dvou pojmů. V jiném ohledu však mezi nimi rozdíl je. Říkáme totiž, že označení ruční zástava označuje v pravém smyslu věc, která je věřiteli zároveň odevzdána, zejména pokud je movitá. Naproti tomu říkáme, že věc, která zajišťuje bez odevzdání pouze na základě dohody, je v pravém smyslu označována jako hypotéka.*⁵³

1.2. Podstata, předmět a obsah zástavního práva

1.2.1. Zajištěná pohledávka

V římském právu mohl být zástavním právem zajištěn jakýkoliv platný závazek, a to i například závazek nepeněžitý, podmíněný, naturální či budoucí. Již od svých počátků vývoje v podobě pignu a následně hypotéky mělo zástavní právo akcesorickou povahu a tudíž sledovalo osud zajištěné pohledávky. Pokud zajištěná pohledávka zanikla, zpravidla⁵⁴ zaniklo též zástavní právo. Pokud se pohledávka zmenšila, ve stejném rozsahu se zmenšilo zajištění zástavním právem a *vice versa*. Též pokud byla zajištěná pohledávka převedena, získával nabyvatel spolu s pohledávkou i zřízené zástavní právo.⁵⁵ Zástavní právo též zajišťovalo příslušenství pohledávky, a to zejména zákonné úroky z prodlení a náklady nezbytné k zachování zástavy. Smluvní úroky a smluvní pokuta byly zajištěny pouze v případě zvláštního ujednání mezi zástavním věřitelem a zástavcem.⁵⁶

1.2.2. Předmět zástavního práva

Předmětem zástavního práva mohly být všechny obchodovatelné věci (tzv. *res in commercio*), a to jak věci hmotné či nehmotné, tak věci movité či nemovité. Zastavena mohla být i věc cizí, pokud k ní později zástavce nabyt vlastnické právo.⁵⁷ Zástavní právo se vztahovalo na přírůstky předmětu zástavy a dále na její příslušenství, a to i v případě, že nebylo takto výslovně ujednáno mezi zástavním věřitelem a zástavcem. Zastavena mohla být i hromadná věc (např. kupecký krám), kdy se zástavní právo poté vztahovalo

---

⁵³ KRÜGER, Paul, ed. op. cit., s. 323.

⁵⁴ Srov. např. s VANČURA, Josef. op. cit., s. 235, který uvádí, že: „Avšak již římské právo připouštělo které výjimky v nichž princip akcesority zástavního práva nebyl důsledně proveden; jmenovitě trvá zástavní právo i potom, když zanikla pohledávky jím pojištěná, aniž byl věřitel uspokojen, na př. ztratil-li ji promlčením.“

⁵⁵ Tamtéž, s. 235-237.

⁵⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 483.

⁵⁷ Viz např. MARCIANUS v jediné knize *O žalobě z hypotéky*, uvádí, že: „Dlužník může platně zastavit cizí věc pod podmínkou, že se stane jeho.“

na každou jednotlivou věc, která k hromadné věci⁵⁸ přibyly, a zanikalo ke každé jednotlivé věci, která se od hromadné věci odloučila.⁵⁹ Naopak jako předmět zástavy nemohly sloužit posvátné věci, ke kterým Justiniánské Instituce uvádějí: „*Posvátné věci jsou ty, které byly zasvěceny Bohu předepsaným způsobem za součinnosti kněží, jako například chrámy a dary, které jsou určeny k bohoslužbám a jejichž zcizení a zastavení jsme, kromě vykoupení válečných zajatců, naší konstitucí zakázali.*“⁶⁰

1.2.3. Obsah zástavního práva

Obsahem zástavního práva bylo zejména právo zástavního věřitele uspokojit se ze zpeněžení předmětu zástavy, a to v případě nesplnění zajištěného závazku. Původně bylo mezi zástavním věřitelem a zástavcem ujednáváno, že zastavená věc zástavnímu věřiteli propadne, pokud zajištěný závazek nebude splněn řádně a včas (tzv. *lex commissoria*). Tento způsob výkonu zástavního práva byl však od doby císaře Konstantina zakázán a jediným možným způsobem uspokojení se stal prodej zástavy (tzv. *pactum de distrahendo*), a to ve dvou podobách. V případě zástavního prodeje exekučního nebo fiskálního byla předepsána forma veřejné dražby. V ostatních případech mohl zástavní věřitel zpeněžit předmět zástavy soukromým prodejem z volné ruky. Povinností věřitele bylo dbát zájmů zástavního dlužníka a prodat zástavu za co nejvýhodnějších podmínek.⁶¹ Částku, která převyšovala zajištěnou pohledávku (tzv. *hyperochu*), byl věřitel povinen vrátit dlužníkovi. Mezi další povinnosti věřitele patřila například povinnost třikrát oznámit dlužníkovi záměr prodat zástavu, která však byla později zrušena za císaře Justiniána.⁶²

Při zástavě ruční měl věřitel již od vzniku zástavního práva právo držet předmět zástavy. V případě hypotéky vznikalo toto právo až od dospělosti zajištěné pohledávky. Právo držby je však nutné odlišit od práva užívacího, které věřiteli nepřislušelo. Pokud věřitel i přesto zástavu užíval, dopouštěl se krádeže⁶³ a odpovídal i za náhodné zničení

⁵⁸ Srov. s ustanovením § 1347 NOZ.

⁵⁹ VANČURA, Josef. op. cit., s. 238-240.

⁶⁰ KRÜGER, Paul, ed. op. cit., s. 93.

⁶¹ K tomu navíc VANČURA, Josef. op. cit., s. 240, uvádí: „...způsobil-li mu prodejem škodu svou vinou (*culpa in distrahendo*), třeba i lehkou, jest povinen dáti mu náhradu. Jednal-li dolůsně, a věřitel jest insolventním, může se vlastník zástavy hojit i na kupci, není-li zcela *bona fide*.“

⁶² HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 488.

⁶³ K tomu v KRÜGER, Paul, ed. op. cit., s. 299, je uvedeno, že: „*O krádež se nejedná pouze tehdy, když si někdo vzal cizí věc proto, aby si ji přivlastnil, ale vždy, když někdo použije cizí věc proti vlastníkově vůli. Jestliže tedy někdo jako zástavní věřitel, nebo jako uschovatel, užívá převzatou věc, anebo ten kdo si věc půjčí, ji užívá jiným způsobem, než za jakým účelem mu byla půjčena, spáchá krádež.*“

věci. Na druhou stranu byla-li zastavena věc plodná, byl věřitel povinen plody zužitkovat a započíst je na úroky a jistinu zajištěné pohledávky.⁶⁴ Za zmínku stojí též tzv. Gordiánské retenční právo zavedené císařem Gordianem III.,⁶⁵ které opravňovalo věřitele zadržet předmět zástavy i po řádném splnění zajištěné pohledávky, a to pro jiné nezajištěné pohledávky věřitele za dlužníkem.⁶⁶

1.3. Vznik a zánik zástavního práva

Zástavní právo vznikalo na základě smlouvy, posledním pořízením, soudním (magisterským) rozhodnutím nebo ze zákona. V případě smluvního ujednání mezi věřitelem a dlužníkem nepožadovalo římské právo žádné zvláštní formy a ke vzniku zástavního práva stačila jakkoliv shodně projevená vůle stran. Mezi magisterská rozhodnutí, na základě kterých vznikalo zástavní právo, patřila nařízení *pignus pretorium* a *pignus in causa indicati captum*, která sloužila k zajištění majetku dlužníka v případě exekuce a výkonu soudního rozsudku.⁶⁷ Zákonné zástavní právo se dělilo na zákonné zástavní právo speciální, které se vztahovalo na jednotlivé věci jako například zákonné zástavní právo pronajímatele ke všem věcem nájemníkovým a zákonné zástavní právo generální, které se vztahovalo na celý majetek dlužníka jako například zákonné zástavní právo císaře a jeho manželky k zajištění všech svých pohledávek kromě pokut. Zvláštností zákonného zástavního práva bylo, že se na něj nevztahovala neplatnost zastavení věci, které nebylo možné za normálních okolností zastavit či zcizit (tzv. *res extra commercium*).⁶⁸

Zástavní právo zanikalo především zánikem zajištěné pohledávky, a to z důvodu akcesorické povahy institutu. Zástavní právo též zanikalo zástavním prodejem. Dále zástavní právo zanikalo na základě zániku zastavené věci, vyloučením zastavené věci z obchodování, pokud se vlastník zastavené věci stal věřitelem zajištěné pohledávky a vzdáním se⁶⁹ zástavního práva zástavním věřitelem. Dalším způsobem zániku zástavního práva bylo tzv. vydržení svobody práva vlastnického (tzv. *usucapio libertatis*), kdy vlastník nebo držitel v dobré víře (tzv. *bonae fidei possessor*) musel držet zastavenou

---

⁶⁴ K tomu PAULUS ve *Výhledy, kniha 2* uvádí, že: „*Tam kde dlužník má volně k dispozici peníze, věřitel může použít do výše zákonného úroky plody jemu zastavené věci.*“

⁶⁵ Srov. např. s retenčním právem upraveným v ustanovení § 1395 a násl. NOZ.

⁶⁶ VANČURA, Josef. op. cit., s. 242.

⁶⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. op. cit., s. 495.

⁶⁸ VANČURA, Josef. op. cit., s. 246-247.

⁶⁹ A to i například mlčky nebo vrácením zastavené věci bez výhrady.

věk deset let (dvacet let v případě nepřítomnosti zástavního věřitele) bez vědomí o existenci zástavního práva. Vydržet svobodu práva vlastnického však nikdy nemohl dlužník, zástavce a jejich dědicové.⁷⁰

1.4. Shrnutí vývoje zástavního práva v římském právu

Výše popsaný vývoj zástavního práva v římském právu názorně ilustruje postupnou změnu institutu, který se po celou dobu své existence neustále vyvíjel a zdokonaloval tak, aby mohl sloužit jako efektivní zajišťovací instrument ke stále více komplikovanějším závazkovým vztahům, které vznikaly v římské společnosti. Můžeme proto sledovat vývoj institutu od fiducie, primitivního předchůdce zástavního práva, který dnes v mnohém připomíná zajišťovací převod práva,⁷¹ až k pignu a hypotéce, jako komplexně upraveným zajišťovacím instrumentům, které položily základ následujícímu vývoji zástavního práva a mají stále mnoho společného se současnou právní úpravou institutu.

Dle mého názoru nejpodstatnějším odkazem římského práva ovlivňující následující vývoj institutu je zejména vnímání zástavního práva jako práva akcesorického k zajištěné pohledávce a jako práva věcného k věci cizí. Tímto přístupem položila římskoprávní tradice odkaz, který byl následně použit v rámci evropské rekodifikace právních řádů, která probíhala v 19. století. Skutečnost, že již před více než dvěma tisíci lety bylo zástavní právo tak komplexně upravené, že často svojí „právní vyspělostí“ převyšovalo následnou úpravu zástavního práva ve středověku, je pádným argumentem potvrzující důležitost odkazu římskoprávní školy a vhodnost k recepci v 19. století. Lze proto konstatovat, že úprava zástavního práva v právu římském vtiskla následujícímu vývoji institutu svou jedinečnou podobu, kterou můžeme bez větší námahy dodnes identifikovat ve většině současných evropských právních rádech.

---

⁷⁰ VANČURA, Josef. op. cit., s. 253-255.

⁷¹ Viz ustanovení § 2040 NOZ.

2. Zástavní právo v období středověku

2.1. Historický vývoj zástavního práva na území Českých zemí

Stejně jako v římském právu ručil původně dlužník v raném středověku na území Českých zemí za své dluhy vlastní osobou a v případě nesplnění zajištěného závazku byl uplatňován institut otroctví a později nevolnictví pro dluhy.⁷² Vedle ručení osobního se záhy začíná též vyvíjet ručení majetkové. Stieber k ručení osobnímu a majetkovému uvádí navíc ještě ručení jměním dlužníka jako další zvláštní kategorii ručení. Ručení jměním dlužníka lze však považovat spíše za jednu ze součástí ručení osobního a postupem času se tyto formy ručení omezovaly a namísto nich se více začalo využívat ručení majetkem.⁷³

Za první právo obdobné právu zástavnímu, které se vyskytuje na území Českých zemí, je označován zvod.⁷⁴ Jednalo se o způsob zajištění sporného majetku v soudním řízení, kdy sporná věc byla předána do držby soudcům. Nešlo zde tedy o zástavní právo v pravém smyslu, ale o právo soudcovské, které bylo příbuzné právu zástavnímu. Později podání a doručení půhonu způsobovalo, že s nemovitostmi označenými v půhonu nemohlo být disponováno. V případě vedení exekuce na peněžní plnění, pak zvodem vzniklo vítězné straně zástavní právo bez držby.⁷⁵ Dalším právem příbuzným právu zástavnímu bylo například brání,⁷⁶ kterým se rozumělo zabránění dobytka z dlužníkovy vlastnictví, a to v případě neuhrazení úroků.⁷⁷

Přechodem mezi soudcovským zástavním právem a smluvním zástavním právem se stala zástava svémocná (tzv. zájem) a zákonné zástavní právo. Zástava svémocná úzce

---

⁷² MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 135.

⁷³ RAUSCHER, Rudolf. *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 95.

⁷⁴ K tomu navíc Ondřej z Dubé ve svém díle *Práva zemská česká*, s. 146-147 uvádí: „Po dví neděli po té úmluvě pak může jiný úd práva býti, to ještě zvod. A ten zvod je rozličný podlé rozličných pónoniech a práv staných...Pak zvodové, ještě slušěji na sudieho a na písare, jsú všickni jiní; o škody, o dluhy, o zástavy, buďto věnné neb kteráž koli, o základy.“

⁷⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír et al. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí, I. díl*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2012, s. 190.

⁷⁶ K tomu navíc NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 4*. Praha: Paseka, 2001, s. 573, uvádí, že: „Brání jest dle staročeského práva druh vedení práva pro neplacení úroků na základě pouhého zápisu v deskách zemských, Na statcích pojišťovaly se totiž roční peněžité důchody vkladem do desk tak zvaných úroků neboli platů komorních; při čemž ustanovovalo se, že věřitel, kdyby mu dlužník těchto úroků v čas neplatil, má právo zajmouti nebo bráti na statku jeho tolik dobytka, kolik zadrželé úroky s útratami soudními obnášejí.“

⁷⁷ KAPRAS, Jan. op. cit., s. 24-28.

souvisela s bráním, a to pokud byla vykonávána vlastní mocí věřitele bez komorníka. Dále Kapras uvádí zájem lesní,⁷⁸ kdy ustanovení hlídači lesa obírali osoby při neoprávněné těžbě dříví o vše, co měly u sebe. Pod zástavní práva zákonná byla poté řazena práva, která vznikala k různým řemeslným pohledávkám. Kovář tak například mohl zadržet koně pro neuhrazenou pohledávku za podkování nebo jinou práci na koni. Následně bylo v jihlavském právu toto právo rozšířeno na všechny pohledávky řemeslníků.⁷⁹

Zástavní právo smluvní se vyvinulo později než výše popsáná práva a nejdříve bylo možné smluvně zastavit pouze movité věci, jelikož soukromé vlastnictví k nemovitostem vzniklo až později. Následně se možnost zajistit pohledávky zástavním právem rozšířila i na nemovité věci a právní úprava zástavy movitostí a nemovitostí se značně odchýlila.⁸⁰ S ohledem na tuto skutečnost bude nejdříve popsáno zástavní právo k věcem movitým a následně k věcem nemovitým.

2.1.1. Zástavní právo k věcem movitým

V době, kdy peníze nebyly rozšířeným prostředkem obchodu, byl běžně obchod provozován formou směny zboží. Při směně se dávaly do zástavy movité věci s výhradou pozdější výměny za věc jinou. Tento zajišťovací instrument se nazýval základ.⁸¹ Základem též strany soudního sporu zajišťovaly, že se dostaví k soudu nebo že se podrobí rozhodčímu výroku. Jako základ sloužily především šperky, zbraně, obrazy či knihy.⁸²

Zástava movité věci byla po dlouho dobu výlučně zástavou ruční, pro jejíž vznik bylo nutné odevzdat věc do držby věřiteli, a to buďto smlouvou s dlužníkem (tzv. zástava daná), nebo si věřitel mohl zástavu opatřit svépomocí tím, že dlužníkovi odebral jeho věc jako zástavu (tzv. zástava vzatá).⁸³ Rausher k zástavě movitých věcí uvádí: „*Zástava movitostí byla v podstatě prozatímním zaplacením pohledávky, neboť movitá zástava byla převáděna do držby věřitelovy. Uskutečňoval se jí vlastně prodej s výhradou zpětné*

---

⁷⁸ K tomu srov. s článkem 28 Statuty Konrádovi, která uvádí: „*Mimo nikdo z těch, kdož hlídají les, nemá nikoho obírat na cestě nebo na tržišti, než ať jej obere tenkrát, když jej najde, jak seká strom; k tomu soudce ať nikdy nenalézá na (pokutu) 300 denárů, nýbrž na 60.*“

⁷⁹ KAPRAS, Jan. op. cit., s. 38-41.

⁸⁰ Tamtéž, s. 42.

⁸¹ ROZEHNAL, Aleš. op. cit., s. 31.

⁸² STIEBER, Rudolf; HORÁK, Ondřej ed. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 36.

⁸³ SATURNÍK, Theodor. *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě: nástin přednášek*. Praha: nákladem vlastním, 1945, s. 105.

*koupě. S tím souvisí, že nebyla-li dospělá pohledávka zaplácena, zastavená věc propadala věřiteli do vlastnictví, aniž by bylo hleděno k poměru ceny zástavy a k výši pohledávky. Tato forma zástavy se nazývá zástavou propadnou. Teprve později se změnila v zástavu prodejnou.*⁸⁴

Rauscher navíc uvádí, že koncem středověku se začalo vyvíjet též zástavní právo k movitým věcem bez držby, a to analogicky jako k nemovitostem. Takovéto zřízení zástavního práva muselo být učiněno formálním úkonem.⁸⁵ Kapras poté dále popisuje zástavu movitostí v městském právu, které mělo propracovanější strukturu, a to s ohledem na značný majetek, se kterým tehdejší měšťané disponovali.⁸⁶

2.1.2. Zástavní právo k věcem nemovitým

Nemovitosti neměly původně žádnou cenu, jelikož jednotlivec mohl zabrat tolik půdy, kolik potřeboval a na kolik stačil. Předmětem zástavního práva se proto staly nemovitosti až později, a to s jejich narůstajícím významem a cenou. Nejstarší dochovanou zástavní listinou k nemovitosti je listina vydaná Přemyslem I. roku 1215, kterou zastavil dvě vsi za hřivnu stříbra.⁸⁷

Na území Českých zemí se u zástavy nemovitostí postupně vyvinuly dvě formy, a to zástava s držbou nemovitosti (neboli zástava se správou) a bez držby (neboli zástava bez správy). Prvně jmenovaná forma, která je vývojově starší, spočívala stejně jako u zástavy movitostí v prodeji předmětné nemovitosti s výhradou zpětné koupě v případě splacení pohledávky věřiteli. Tento způsob zástavy byl v českém právu též nazýván zástavou trhem a byl zapisován do zemských desek.⁸⁸ Zápis měl zpočátku pouze deklaratorní charakter, ale později na přelomu 16. století měl již význam konstitutivní.⁸⁹

Zástava bez držby se vytvořila ze zástavy soudní a vznikala též zápisem do zemských desek.⁹⁰ Kapras uvádí, že zástava se správou zpravidla podléhala zásadám trhu a lišila se pouze svou časovou omezeností. Viktorín ze Všehrd k zástavě bez správy uvádí následující: „*Ale zástava, kteráž bez zpravy jest, ta se ve dsky dluhem, ne trhem*

---

⁸⁴ RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 97.

⁸⁵ Tamtéž, s. 97.

⁸⁶ KAPRAS, Jan. op. cit., s. 46-47.

⁸⁷ Tamtéž, s. 50.

⁸⁸ RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 98.

⁸⁹ ROZEHNAL, Aleš. op. cit., s. 33.

⁹⁰ RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 98-99.

*zapisuje, s týmiž výminkami, s týmiž rozdiely, s týmiž pokutami všemi, jako ta, kteráž trhem a se zpravú bývá.*⁹¹ Tedy lze konstatovat, že obsahově byla zástava s držbou nemovitosti velmi podobná zástavě bez držby. Podmínkou vzniku platného zástavního práva k nemovitosti byla zejména způsobilost stran. Dlužník musel být plnoletý a musel mít nemovitost zapsanou v zemských deskách. Postupně se okruh osob způsobilých zastavovat nemovitosti zápisem do zemských desek začal omezovat a pouze statky pánů a rytířů byly způsobilé k zastavení. Cizinci poté mohli zastavovat pouze se svolením sněmu a krále.⁹²

Zástava nemovitostí na území Moravy měla odlišnou úpravu a moravské právo nevyužívalo zemské desky k zápisu zástavního práva, namísto toho bylo zástavní právo zapisováno na listiny. Zástavní právo bez držby se však na území Moravy zpravidla nevyužívalo a přednost měla zástava s držbou věci. Rozdíly byly odstraněny až přijetím Obnoveného zřízení zemského v roce 1627, na základě kterého moravské právo přebralo vyspělejší právní úpravu platnou na území Čech. Odlišnou úpravu měla zástava nemovitostí i v městském právu, ve kterém bylo k zápisu zástavního práva k nemovitostem užíváno městských knih, které měly pouze deklaratorní charakter.⁹³ S rozdíly pak byla též upravena zástava nemovitostí v případě zástavy dědické, věnné a správní.⁹⁴

2.2. Předmět zástavního práva

Nejrozšířenějšími předměty zástavního práva, které sloužily jako základ, byly tzv. svrchky a nábytky. Dle Viktorína ze Všehrd se svrchkem rozumělo vše, co je v domě, ve dvoře a na poli a co lze bez poškození odejmout z povrchu (např. poháry, knihy, obilí nebo víno). Nábytkem se poté rozuměl hospodářský dobytek.⁹⁵ Kapras navíc uvádí, že i když předměty sloužící k bohoslužbám zpravidla neměly být dávány jako základ, často se tak stávalo i navzdory příslušným církevním ustanovením.⁹⁶ Mimo svrchky a nábytky jako movité věci bylo samozřejmě možné později zastavit též věci nemovité. Zajímavostí je, že k nemovitým věcem, které mohly být předmětem zástavního práva,

---

⁹¹ KORNEL ZE VŠEHRD, Viktorín; JIREČEK, Hermenegild, ed. *O právích země české: knihy devatery*. Nové vyd. Praha: Všehrd, 1874, s. 209.

⁹² KAPRAS, Jan. op. cit., s. 53-54.

⁹³ Tamtéž. 63-69.

⁹⁴ Tamtéž, 75.

⁹⁵ KORNEL ZE VŠEHRD, Viktorín; JIREČEK, Hermenegild, ed. op. cit., s. 312.

⁹⁶ KAPRAS, Jan. op. cit., s. 44.

byly ve středověku též řazeny tzv. kuksy,⁹⁷ což byly podíly podnikatelů na základním kapitálu těžařské společnosti.⁹⁸

Co se týče nehmotných či budoucích věcí, nevyplývá ze středověkých pramenů výslovně možnost jejich zastavení. Jejich způsobilost sloužit jako předmět zástavy lze však dovést, jelikož například Rozehnal uvádí, že podle městského práva bylo možné jako věc budoucí zastavit dědictví, které teprve mělo dědicovy připadnout.⁹⁹ Příkladem nehmotných věcí poté může sloužit zastavování příjmů, regálu a úřadů, kterého bylo hojně využíváno knížaty zejména za Jana Lucemburského. Reakcí na tuto praxi byl návrh Karla IV. na přijetí zákoníku *Majestatis Carolinae*, který mimo jiné zakazoval zastavovat úřady nejvyššího komorníka, nejvyššího soudce, písaře zemského, komorníků a všech úředníků s nimi souvisejících.¹⁰⁰ Navrhovaný zákoník byl však na sněmu šlechty roku 1355 definitivně odmítnut.

Lze tedy shrnout, že s částečnými rozdíly pro zemské a městské právo, Čechy a Moravu, bylo v průběhu vývoje zástavního práva ve středověku možné zastavit jak věci movité, tak i nemovité, hmotné či nehmotné. Dále též věci hromadné¹⁰¹ nebo věci, které měly teprve vzniknout.

2.3. Obsah zástavního práva

Vznikem zástavního práva s držbou vznikalo věřiteli právo držet a užívat předmět zástavy a při dospělosti pohledávky uplatnit své zástavní právo vůči dlužníkovi. Dlužníkovi náleželo právo vyplatit předmět zástavy, ale nebyl povinen tak učinit. Zanikl-li dluh, byl věřitel povinen zástavu vydat v takovém stavu, v jakém ji přijal. Původně věřitel nesl odpovědnost i za náhodné zničení zástavy, následně se však rozšířila zásada, že věřitel nese škodu jen při zavinění. V případě nezbytných výdajů na potřebu údržby zástavy mohl věřitel žádat náhradu po dlužníkovi.¹⁰² Následně, pokud dlužník řádně a včas nesplnil zajištěný závazek, mohl se zástavní věřitel hojit na předmětu zástavy. V případě zástavy s držbou lze sledovat vývoj od zástavy propadné¹⁰³ až k zástavě

---

⁹⁷ Dle současného chápání lze kuksy považovat spíše za právo či speciální majetkovou hodnotu na výplatu ze zisku těžařské společnosti.

⁹⁸ KAPRAS, Jan. op. cit., s. 74-75.

⁹⁹ ROZEHNAL, Aleš. op. cit., s. 36.

¹⁰⁰ KAPRAS, Jan. op. cit., s. 47-48.

¹⁰¹ Městské právo umožňovalo například zástavu obchodu jako věci hromadné.

¹⁰² RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 96-97.

¹⁰³ A to s ohledem na formu vzniku zástavního práva s držbou jako prodeje zástavy s výhradou zpětné koupě, kdy v případě nesplnění zajištěného závazku si věřitel zástavu ponechal bez náhrady.

prodejně.¹⁰⁴ Prodej se uskutečňoval buďto z volné ruky nebo před soudem. Věřitel se z utržené ceny uspokojil a byl povinen vrátit částku převyšující zajištěnou pohledávku. V případě nedostačeného uspokojení byl oprávněn žádat doplatek.¹⁰⁵

V případě zástavy bez držby vznikalo věřiteli oprávnění k předmětu zástavy až nesplněním zajištěného závazku. Při trvání zástavního práva však zástavní dlužník nesměl zástavu zcizit ani znovu zastavit. Pokud i přesto byla zástava zcizena či zatížena, zůstalo tím právo zástavního věřitele nedotčeno. Nebyl-li ve stanovené lhůtě zajištěný závazek splněn, byl věřitel uveden v držbu nemovitosti a dlužníkovi byla udělena náhradní lhůta na zaplacení. Nezaplatil-li, zastavená nemovitost propadla ve prospěch věřitele anebo byla prodána.¹⁰⁶

Zvláštním typem uspokojení věřitele ze zástavy byla poté tzv. zástava umořovací,¹⁰⁷ kde se užitky ze zástavy započítávaly na jistinu zajištěné pohledávky. Zajímavostí je poté skutečnost, že pokud byl zástavním věřitelem vladař, přecházelo na něj se vznikem zástavního práva k městu či zemi také vladařské právo na těchto územích. Obyvatelé zastavených území poté skládali vladaři jako zástavnímu pánu hold zástavní.¹⁰⁸

2.4. Vznik a zánik zástavního práva

Zástavní právo vznikalo ve středověku na základě svémocného jednání (tj. svémocná zástava), soudního rozhodnutí (tj. soudní zástava), zákona (tj. zákonná zástava) nebo smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem (tj. smluvní zástava). V případě svémocné zástavy bylo svémocné brání věřitele později regulováno a mohlo být povoleno pouze soudem. Nakonec byl svémocný zájem omezen pouze na určité situace jako například zájem zvířete, které způsobilo škodu na polním majetku.¹⁰⁹ Soudní zástava neboli zástava exekuční se vytvořila jako další stupeň exekuce v případě nesplnění závazků dlužníka, kdy v pŕuhonu jako v počátku exekuce byl identifikován sporný

---

¹⁰⁴ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976, s. 209.

¹⁰⁵ RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 97.

¹⁰⁶ STIEBER, Rudolf; HORÁK, Ondřej ed. op. cit., s. 37.

¹⁰⁷ K tomu navíc ROZEHNAL, Aleš. op. cit., s. 34, uvádí, že: „Zástava umořovací má svůj původ v kanonickém právu, které zakazovalo brát úroky. Zajišťovaná pohledávka byla splácena z plodů zastavené věci, což v podstatě znamenalo, že spočívalo z velké míry na libovůli věřitele, kdy vrátil zastavenou věc zástavnímu dlužníku. Aby se zabránilo této věřitelově libovůli, bylo někdy určeno, kolik se má ročně od dluhu odečíst.“

¹⁰⁸ STIEBER, Rudolf; HORÁK, Ondřej ed. op. cit., s. 36.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 35-36.

majetek, který následně ručil za žalovaný nárok.¹¹⁰ Zástava zákonná pak vznikala, jak již bylo uvedeno výše, zejména při řemeslnických pohledávkách a svou formou spíše připomínala retenční právo. Zástavní právo smluvní vznikalo k movitým věcem pouhou dohodou mezi věřitelem a dlužníkem a následným odevzdáním zástavy. V případě nemovitých věcí byl zpravidla vyžadován zápis do zemských desek či městských knih.

Zástavní právo zanikalo primárně zánikem zajištěné pohledávky, a to buďto jejím uspokojením či jiným způsobem, kterým mohla předmětná pohledávka zaniknout.¹¹¹ Zástavní právo též zanikalo v případě zničení zástavy a věřitel neměl právo žádat po dlužníkovi zástavy jiné, jelikož jak uvádí Rauscher: „*věřiteli ručila jediné zastavená věc a žádná jiná.*“¹¹² K zániku docházelo též zástavním prodejem zástavy nebo vzdáním se zástavního práva zástavním věřitelem.

2.5. Shrnutí vývoje zástavního práva ve středověku

Pro českou právní úpravu zástavního práva ve středověku je příznačná značná roztržičnost institutu. Oproti římskému právu nebyla úprava zástavního práva nijak zvláště sjednocena a systematizována, a lišila se proto jednak na území různých částí Českých zemí, tak i též v zemském a městském právu. Do pozadí se též dostává důležitá povaha zástavního práva jako práva akcesorického k zajištěné pohledávce. Dle Saturníka získává zástavní právo akcesorickou povahu až vznikem zástavy prodejné, která posiluje obligační poměr institutu.¹¹³ Naproti tomu Rauscher uvádí, že akcesorita zástavního práva byla zdůrazňována až po recepci římského práva v 19. století.¹¹⁴ Přesto zpravidla platilo, že zánikem zajištěné pohledávky zanikalo též zástavní právo.

Lze konstatovat, že z důvodu omezené moci státního aparátu bylo nejdříve hojně rozšířeno svémocné zástavní právo. Následně až s dalším rozvojem společnosti a státní moci se rozvíjelo smluvní zástavní právo, které ke konci středověku získalo podobu značně shodnou s římským *pignem* (v případě zástavy s držbou) a hypotékou (v případě zástavy bez držby). Pozdější středověké zástavní právo bylo však i tak omezeno značným

---

¹¹⁰ RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 99-100.

¹¹¹ STIEBER, Rudolf; HORÁK, Ondřej ed. op. cit., s. 37.

¹¹² RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 97.

¹¹³ K tomu navíc SATURNÍK, Theodor. op. cit., s. 105, uvádí, že: „*Vznikem zástavy prodejné dospěl právní vývoj též k přesnějšímu pojetí zástavního práva jakožto akcesoria pohledávky. Kdežto poskytnutí propadné zástavy mělo povahu provisorního uspokojení věřitele, zástava prodejná pouze zesilovala obligační poměr; také periculum rei šlo již na vrub dlužníka.*“

¹¹⁴ RAUSCHER, Rudolf. op. cit., s. 100.

formalismem a nízkou flexibilitou vztahů subjektů zástavního práva. Přesto můžeme v pozdější středověké právní úpravě zástavního práva pozorovat první shodné rysy s moderním pojetím institutu obsaženého v občanských zákonících po kodifikaci v 19. století. K těmto rysům patří zejména nutnost zápisu zástavního práva k nemovitostem do zemských desek jako předchůdcům veřejných seznamů a úpravu soudního prodeje zástavy.

3. Zástavní právo podle ABGB

Po významných reformách Marie Terezie a Josefa II. v 18. století započaly na území Habsburské monarchie po vzoru moderních zákoníků¹¹⁵ práce na kodifikaci občanského práva. Po smrti Josefa II. nechal nový císař Leopold II. ustanovit dvorskou komisi, které měla ve spolupráci s tzv. koncertačními (dohazovacími) komisemi a odbornou veřejností připravit občanský zákoník. Na tvorbu zákoníku, stejně jako u francouzského Code Civil či německého BGB, měla především vliv římskoprávní tradice a přirozenoprávní teorie v její racionalistické podobě.¹¹⁶ Výsledné dílo nazvané Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé země dědičné (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*), zkráceně ABGB, bylo vyhlášeno patentem č. 946 Sb. z. s., dne 1. června 1811 s platností pro všechny země, který tvořily Rakouské císařství, vyjma zemí Uherské koruny. ABGB se skládal z 1502 paragrafů, jež byly uspořádány vedle úvodu do tří dílů a nabyl účinnosti dne 1. ledna 1812.¹¹⁷

Právní zdařilost a nadčasovost ABGB dokazuje mimo jiné skutečnost, že po rozpadu Habsburské monarchie v roce 1918 a následném vzniku Československé republiky, byl ABGB recepční normou č. 11/1918 Sb. ze dne 28. října 1918 recipován spolu s ostatními právními předpisy Habsburské monarchie do československého právního řádu a zrušen jako celek byl až v roce 1965. Recepce byl však zapříčiněn nechtěný právní dualismus, kdy na území Českých zemí platilo právo rakouské a na území Slovenska a Podkarpatské Rusy platilo právo uherské. Následný text se omezuje na právní rozbor zástavního práva upraveného v ABGB platného na území Českých zemí ke dni 1. ledna 1938. Pro úplnost je ještě vhodné uvést, že za celou historii ABGB byla ustanovení upravující zástavní právo minimálně novelizována a pokud k nějakým změnám došlo, jednalo se zpravidla pouze o technické úpravy.

3.1. Systematika ABGB a pojem zástavního práva

Úprava zástavního práva byla v ABGB obsažena ve dvou částech zákoníku. Obecně byl nejdříve institut upraven v Dílu druhém (*O právu k věcem*), Hlavě VI

---

¹¹⁵ Jako např. pruský Allgemeines Land Recht (1794), Západoholičský zákoník (1797) nebo francouzský Code Civil (1804).

¹¹⁶ GERLOCH, Aleš. op. cit., s. 106.

¹¹⁷ KADLECOVÁ, Marta; Karel SCHELLE; Renata VESELÁ; Eduard VLČEK. *Vývoj českého soukromého práva*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 81-85.

(*O právu zástavním*), ustanoveních § 447 až 471 ABGB. Zvláště byla poté upravena zástavní smlouva, a to v Dílu třetím (*O ustanoveních společných právům osobním a k věcem*), Hlavě I (*O utvrzení práv a závazků*), v ustanoveních § 1368 až 1374 ABGB. Ze systematiky zařazení zástavního práva mezi práva k věci vyplývá povaha institutu, který je následně v ustanovení § 308 ABGB výslovně označen za právo věcné.

Legální definice zástavního práva byla obsažena v ustanovení § 447 ABGB, kterým začínala část upravující institut. V úvodu ustanovení bylo zástavní právo znovu označeno za právo věcné, které je věřiteli propůjčeno, aby v případě nesplnění zajištěného závazku, dosáhl ze zastavené věci uspokojení. Z této definice institutu lze dovodit dva charakteristické znaky zástavního práva, a to subsidiaritu a akcesoritu institutu. Akcesorický vztah zástavního práva k zajištěnému závazku byl následně výslovně obsažen v ustanovení § 449 ABGB, jehož příslušná část zněla: „*Zástavní právo vztahuje se sice vždy k platné pohledávce, nikoli však každá pohledávka skýtá právní důvod k nabytí zástavního práva.*“

Ze znění ustanovení § 447 ABGB lze dovodit vedle subsidiární a akcesorické povahy zástavního práva též jeho uhrazovací funkci. Je však zajímavé, že druhá funkce zástavního práva, funkce zajišťovací, ze znění ustanovení výslovně nevyplývala. Zajišťovací funkce však vyplývala z dalších ustanovení ABGB a povahy institutu zástavního práva jako takového.¹¹⁸

3.2. Předmět zástavního práva

Jako předmět zástavního práva mohla sloužit dle § 448 ABGB každá věc¹¹⁹, která je v obchodě. Následně předmětné ustanovení rozlišovalo zástavu ruční (tzv. zástavu v užším smyslu), kdy byla předmětem věc movitá, a zástavu hypotekární (tzv. zástavu pozemkovou), kdy byla předmětem zástavního práva věc nemovitá. Ustanovení § 457 ABGB k tomu navíc upravovalo rozsah zástavního práva, které se vztahovalo na všechny části náležející k volnému vlastnictví zástavce, tedy na přírůstek a příslušenství zástavy, a také na plody, pokud nebyly odděleny nebo vybrány od předmětu zástavy.

---

¹¹⁸ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2, (§§ 285 až 530)*. Repr. pův. vyd. z r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 623.

¹¹⁹ Věc v právním smyslu je upravena v ustanovení § 285 ABGB, které stanoví: „*Všechno, co od osoby je rozdílné a slouží k potřebě lidí, sluje věc v právním smyslu.*“

3.3. Obsah zástavního práva

Obsahem zástavního práva byla práva a povinnosti subjektů zástavního práva upravená především v ustanoveních § 458 až 466 ABGB, která byla systematicky rozdělena na práva a závazky při objevení nepostačující zástavy, před splatností a po splatnosti zajištěné pohledávky. Povinností zástavního věřitele před splatností zajištěné pohledávky bylo zejména opatrovat předmět zástavy a nevyužívat ho bez svolení zástavce. Dle § 459 ABGB věty druhé platilo, že ztratil-li věřitel předmět zástavy bez viny, nepozbýval proto své pohledávky. V případě nedostačující hodnoty zástavy byl pak zástavní věřitel oprávněn žádat o jinou přiměřenou zástavu.

Po splatnosti zajištěné pohledávky měl zástavní věřitel právo žádat soud o dražbu zástavy. Před realizací zástavního práva dražbou měl však osobní dlužník dle § 462 ABGB právo uhradit pohledávku, pro kterou bylo o dražbu požádáno. Neučinil-li tak, bylo následně přistoupeno k dražbě zástavy. V případě, že vydražená částka nedostačovala k uspokojení zajištěné pohledávky, měl dlužník povinnost doplatit zbytek. Naopak zástavní věřitel měl povinnost vyplatit dlužníkovi přeplatek z dražby. ABGB dále v ustanovení § 1371 zakazoval jistá ujednání mezi věřitelem a zástavcem, a tak proto nikdy nemohla být ujednána propadná zástava, prodej za libovolnou nebo předem určenou cenu či nemožnost dlužníka vykoupit předmět zástavy.

3.3.1. Podzástava

Dalším samostatně upraveným právem zástavního věřitele v ustanoveních § 454 a 455 ABGB byla možnost znovu bez souhlasu¹²⁰ zástavce zastavit předmět zástavy, ke které měl právo. V takovém případě vznikalo právo podzástavní, k jehož platnému vzniku bylo zapotřebí splnit všechny zákonné náležitosti jako ke vzniku práva zástavního.¹²¹ Pokud byl zástavní dlužník o vzniku podzástavního práva informován, mohl plnit svůj dluh vůči zástavnímu věřiteli (podzástavci) pouze se souhlasem podzástavního věřitele nebo mohl dlužnou částku uložit u soudu. Pokud tak neučinil, zůstala zástava zastavena podzástavnímu věřiteli.

---

¹²⁰ K případům, kdy bylo podzastavení zakázáno uvádí navíc Rouček in ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 699 následující: „...i když podzastavení bylo mu zakázáno (třebas smlouvou), bude platné, ovšem stihne jej odpovědnost podle § 460...“

¹²¹ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 699.

3.4. Vznik zástavního práva

Ke vzniku platného a účinného zástavního práva dle ABGB bylo nutné mít způsobilý právní důvod (*titulus*) a způsob (*modus*) nabytí zástavního práva.¹²² Při splnění pouze jedné z těchto podmínek platné zástavní právo nevzniklo.¹²³ V případě splnění pouze právního důvodu vznikalo věřiteli dle ustanovení § 451 písm. a) ABGB pouze osobní právo, ale ne věcné právo k věci. Právní důvody vzniku zástavního práva byly taxativně vyjmenovány v ustanovení § 449 ABGB, kdy zástavní právo mohlo vzniknout pouze na základě zákona, soudního výroku, zástavní smlouvy nebo vlastníkově poslední vůle. Modem zástavního práva byl následně jeden ze čtyř způsobů nabytí zástavního práva, a to buďto:

- i. **hmotným odevzdáním** (§ 451 písm. a) ABGB), které bylo možné pouze u movitých věcí, kdy na rozdíl od převodu vlastnictví, kde stačilo převedení hmotným odevzdáním z ruky do ruky¹²⁴, musela být věc odevzdána do úschovy věřitele nebo třetí osoby.¹²⁵ Dle rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČSR bylo ke vzniku zástavního práva k movitým věcem, u kterých bylo hmotné odevzdání možné, nutné nabýt zástavního právo pouze tímto způsobem a nešlo jej nahradit způsobem jiným.¹²⁶ Avšak v případech kdy hmotné odevzdání věci by bylo obzvláště obtížné, ne-li nemožné, šlo nahradit hmotné odevzdání věci do úschovy odevzdáním symbolickým;¹²⁷
- ii. **vkladem nebo soudním uložením listin** (§ 451 písm. b) ABGB), a to v případě zástavy nemovitých věcí, kdy bylo nutné pro vznik zástavního práva nechat věřitelovu pohledávku vložit způsobem předepsaným pro nabývání vlastnictví k nemovitým statkům, který byl upraven v zákoně č. 95/1871 Ř. z. neboli zákoně knihovním. V případě nemovitostí či staveb nezapsaných ve veřejných knihách vznikalo zástavní právo uložením ověřené listiny o zřízení zástavy u soudu. Listina musela obsahovat zákonem požadované náležitosti jako označení zástavy, vyčíslení zajištěné pohledávky a výslovné svolení zástavce k uložení u soudu. V případě nesplnění některé z náležitostí byla listina považována za nezpůsobilou

---

¹²² Tamtéž, s. 651.

¹²³ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. září 1923, sp. zn. R I 805/23.

¹²⁴ Viz ustanovení § 426 ABGB.

¹²⁵ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 674.

¹²⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. ledna 1925, sp. zn. Rv I 1923/24.

¹²⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 10. června 1925, sp. zn. Rv I 696/25.

k uložení u soudu a mohlo vzniknout pouze podmíněné zástavní právo záznamem, jak je popsáno níže;¹²⁸

- iii. **symbolickým odevzdáním** (§ 452 ABGB), neboli zastavením znamením, bylo možné nabýt zástavní právo u těch movitých věcí, které nepřipouštěly hmotné odevzdání¹²⁹. Z použitého znamení muselo být patrné, že je věc zastavena.¹³⁰ Pokud znamení zmizelo, nemělo zástavní právo účinek vůči třetím osobám, které o této skutečnosti nevěděly.¹³¹ V případě opomenutí označit zástavu znamením, ručil za škodlivé následky dle ABGB ten, kdo opomenul zástavu označit; a
- iv. **záznamem** (§ 553 ABGB), který se prováděl v případě, že předmětná pohledávka nebyla zapsána do veřejných knih pro nedostatek formálních náležitostí listiny.¹³² Tímto záznamem vzniklo věřiteli podmíněné zástavní právo, které se po odstranění formálních nedostatků listiny změnilo na právo nepodmíněné.

3.5. Změna zástavního práva

Dle Roučka je nutné rozlišovat změny v objektu a subjektu zástavního práva. V případě změny objektu se jedná buďto o změnu předmětu zástavního práva (tzv. objektu aktivního), kdy zástavní právo přechází na jinou věc, anebo o změnu zajištěné pohledávky (tzv. objektu pasivního), kdy zástavní právo přechází k zajištění jiné pohledávky. V případě změny subjektu zástavního práva lze dle Roučka dále rozlišit případy translace neboli převodu či přechodu zástavního práva a případy konstituce, kterým je vznik podzástavního práva.¹³³

Ke změně předmětu zástavního práva docházelo například v případě právní sukcese zástav nebo při nedostačující hodnotě zástavy, kdy měl zástavní věřitel dle ustanovení § 458 ABGB právo žádat, aby zástavce poskytl k zajištění pohledávky jinou přiměřenou zástavu. V takovém případě tedy prakticky docházelo k zániku zástavního práva k původní nedostačující zástavě a současně vznikalo zástavního právo k nové

---

¹²⁸ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 678.

¹²⁹ Viz ustanovení § 427 ABGB obsahující demonstrativní výčet movitých věcí, které svou povahou nepřipouštějí hmotné odevzdání, jako např. dlužné pohledávky, nákladů, u skladiště zboží nebo jiných hromadných věcí.

¹³⁰ K tomu navíc ROUČEK in ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 686, uvádí, že: „...tudíž nestačily by např. tabulky s pouhým jménem, ale stačily by tabulky s označením, že věc jest zastavena, a při tom bez jména, ale každému srozumitelná.“

¹³¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. listopadu 1923, sp. zn. Rv II 380/23.

¹³² Jedná se především o náležitosti pod ustanoveními § 432 a 433 ABGB.

¹³³ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 694.

zástavě, přitom však zajištěná pohledávka zůstávala nadále stejná co do výše a právního důvodu vzniku.

Změna pasivního objektu zástavního práva, tedy možnost převést uvolněné zástavní právo k zajištění jiné pohledávky zástavce, byla doplněna do ABGB novelou z roku 1916.¹³⁴ Novelizované ustanovení § 469 ABGB umožňovalo v případě hypotekární zástavy zajišťující již splacený a dosud nevyřazený dluh z veřejných knih (tzv. uvolněná hypotéka) převést toto zástavní právo na novou pohledávku. Nově zajištěná pohledávka nesměla svou výší převyšovat pohledávku původní, ale odlišné účelové vymezení nově zajištěné pohledávky již nebylo překážkou převedení zástavního práva.¹³⁵ K přechodu zástavního práva na novou pohledávku docházelo na základě kvitance nebo jiné listiny prokazující zánik splacené pohledávky.

Ke změně subjektu zástavního práva docházelo nejčastěji při převodu vlastnického práva k zastavené věci nebo při postoupení zajištěné pohledávky. Prvně jmenovaná situace byla výslovně upravena v ustanovení § 466 ABGB kdy, jak vyplývá z povahy zástavního práva jako práva věcného, spolu s vlastnickým právem přešlo na nabyvatele i zástavní právo k věci. V takovém případě se mohl věřitel po splatnosti pohledávky buďto osobní žalobou domáhat na dlužníkově, aby uspokojil věřitelovu pohledávku, nebo věcnou žalobou na nabyvatele zástavy žádat uspokojení pohledávky ze zastavené věci. Přitom dvě uvedené žaloby nebyly nijak vzájemně podmíněny a mohly být uplatněny v libovolném pořadí či zároveň.¹³⁶

Na rozdíl od změny zástavního dlužníka nebyla změna zástavního věřitele v ABGB výslovně upravena. Avšak s ohledem na skutečnost, že pohledávka byla řazena mezi movité věci, uplatnila se na převod věřitelovi pohledávky zajištěné zástavním právem ustanovení ABGB upravující následky nabytí vlastnického práva, kde v souladu s § 442 platilo, že: *„Kdo nabude vlastnictví věci, získá tím také práv s ní spojených.“* Zástavní právo jako právo akcesorické k zajištěné pohledávce tedy bez dalšího přecházelo na nabyvatele spolu s převedenou pohledávkou.

---

¹³⁴ Zákonem č. 69/1916 ř. z.

¹³⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. ledna 1925, sp. zn. Rv I 1137/24.

¹³⁶ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 776.

3.6. Zánik zástavního práva

Podle ABGB zástavní právo zanikalo, avšak zajištěná pohledávka trvala, pokud došlo ke zničení zastavené věci, vzdání se zástavního práva zástavním věřitelem, bezvýhradnému vrácení zástavy zpět dlužníkovi nebo k uplynutí doby, na kterou bylo zástavní právo zřízeno. K těmto zákonem upraveným případům komentářová literatura k ABGB dále uvádí zánik zástavního práva tzv. „bezelstným nabytím“, ke kterému docházelo v případě nabytí vlastnictví třetí osobou v dobré víře, a to za podmínek, za kterých muselo ustoupit i cizí vlastnictví. A dále například zánik zástavního práva na základě soudního výroku, opomenutí úkonu nebo vyvlastnění zastavené věci.¹³⁷

Na rozdíl od předchozího odstavce v případě splnění zajištěného závazku, zanikalo zástavní právo k movité věci společně s tímto závazkem. Avšak dle ustanovení § 469 věty druhé ABGB platilo, že zástavce byl povinen splatit dluh, pouze pokud mu byla zároveň vrácena zástava. Naopak zástavní právo k nemovité věci nezanikalo splněním zajištěného závazku, ale až výmazem práva z veřejných knih. Zástavní právo též zanikalo výkonem zástavního práva, a to buďto pravidelným způsobem výkonu, jímž byla soudní dražba či nucená správa, nebo nepravidelným způsobem výkonu zástavního práva, kdy zástavní věřitel nepotřeboval exekuční titul a mohl se uspokojit na předmětu zástavy mimosoudně, jako například při ruční zástavě peněz.¹³⁸

3.7. Shrnutí úpravy zástavního práva v ABGB

Přijetím Všeobecného občanského zákoníku roku 1811 došlo na území Českých zemích ke sjednocení dosud značně roztráštěné a zastaralé právní úpravy zástavního práva. V důsledku vlivu římskoprávní tradice bylo zástavní právo výslovně označeno za věcné právo k věci cizí a dále se rozlišovalo zástavní právo ruční a hypotekární. Tímto je dle mého názoru položen důležitý základ dalšího vývoje zástavního práva, který ovlivnil budoucí podobu institutu až do současnosti a výrazně tak přispěl k dalšímu formování právní úpravy zástavního práva, a to zejména po roce 1989.

Za jeden z nedostatků právní úpravy zástavního práva obsažené v ABGB považuji nepřesné rozlišování subjektů zástavního práva na osobního dlužníka, zástavního dlužníka a zástavce. Například ustanovení § 464 ABGB stanovilo, že dlužník obdrží vše,

---

¹³⁷ ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. op. cit., s. 783-785.

¹³⁸ Tamtéž, s. 744-748.

co se při prodeji zástavy utrží nad dlužnou částku, což dle mého názoru není zcela vhodná formulace, a to s ohledem na skutečnost, že osoba osobního dlužníka a zástavního dlužníka mohla být odlišná. Z povahy věci by tak měl vždy obdržet přeplatek z prodeje vlastník zpeněžené zástavy, tedy zástavní dlužník. Pouhý jazykový výklad předmětného ustanovení by však mohl vést k chybné interpretaci, kdy by byl k přeplatku oprávněn dlužník osobní.

Jinak se ale úprava zástavního práva obsažená v ABGB vyznačovala ucelenou a přehlednou systematikou, která spolu s tehdejší ustálenou judikaturou soudů zabezpečovala efektivní a bezpečné zajištění závazků. Právní vyspělost úpravy potvrzuje též skutečnost, že od svého přijetí v roce 1811 prošla ustanovení ABGB upravující zástavní právo pouze kosmetickými úpravami a platila na území Českých zemí více než 150 let. Právní úprava zástavního práva obsažená v ABGB je tak nejdéle platná úprava institutu v historii českého právního řádu. Navíc některé mechanismy institutu obsažené v ABGB jako například uvolněná zástava byly přebrány do současné právní úpravy. Lze proto konstatovat, že právní úprava zástavního práva v ABGB byla velmi zdařilá a odpovídala tehdejším společenským a ekonomickým poměrům.

4. Zástavní právo do roku 1989

4.1. Osnova 1937

Před samotným popisem právní úpravy zástavního práva na území Československa po roce 1945 stojí za zmínku meziválečná snaha o rekodifikaci občanského práva, jejímž výsledkem se stal vládní návrh zákona, kterým se uvádí občanský zákoník, známý též jako Osnova 1937. Osnova 1937 se stala završením odborných diskuzí ohledně rekodifikace občanského práva, které probíhaly prakticky od vzniku První republiky. Jedním z hlavních cílů rekodifikační komise bylo zejména zpřístupnění občanského práva laické veřejnosti, ukončení právního dualismu a adaptování právní úpravy na tehdejší poměry společnosti, které se od přijetí ABGB značně změnily. Inspiračním zdrojem návrhu byl zejména ABGB spolu s občanskými zákoníky platnými v tehdejší době na území dnešního Německa (BGB), Švýcarska (ZGB) a Francie (Code Civil).¹³⁹

Celistvá úprava zástavního práva byla v Osnově 1937 zařazena mezi práva věcná a byla obsažena ve 47 ustanoveních¹⁴⁰. Úprava institutu byla z velké části převzata z ABGB, která byla odbornou veřejností považována za pružnou a jasnou.¹⁴¹ Návrh stejně jako ABGB obsahoval rozlišení zástavy ruční a zástavy hypotekární, kdy předmětem takovéto zástavy mohla být každá obchodovatelná věc. Osnova 1937 následně obdobně upravovala práva a povinnosti subjektů zástavního práva před a po splatnosti zajištěné pohledávky. S drobnými odlišnostmi (zejména jazykovými) oproti ABGB bylo též upraveno zadržovací právo a uvolněná zástava.

Rozdílně od ABGB uváděla výslovně Osnova 1937 zástavní smlouvu jako jedinou právní skutečnost, na základě které vzniká zástavní právo. Zánik zástavního práva byl následně řešen neobvyklým odkazem na právní úpravu zrušení práv a závazků obsaženou v jiné části návrhu. Nově právní úprava obsahovala též podrobněji upravené vespolečné zástavní právo a záměnu (tzv. konversi) zástavního práva. Nejvýrazněji diskutovanou oblastí zástavního práva dle Osnovy 1937 se však stalo rejstříkové zástavní právo, a to zejména ve vztahu k zástavě obchodního závodu jako věci hromadné, které

---

¹³⁹ SALÁK, Pavel et al. *Historie osnovy Občanského zákoníku z roku 1937: inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 36-37.

¹⁴⁰ Konkrétně se jednalo o ustanovení § 325 až 371 Osnovy 1937.

¹⁴¹ SALÁK, Pavel et al. op. cit., s. 65.

nebylo dle ABGB možné. Institut rejstříkového zástavního práva měl reagovat na potřeby hospodářských a ekonomických poměrů v meziválečné společnosti. Po rozsáhlých diskuzích bylo nakonec rejstříkové zástavní právo z návrhu vypuštěno s tím, že v případě potřeby bude upraveno zvláštním právním předpisem.¹⁴²

Osnova 1937 byla po svém vydání podrobena rozsáhlému hodnocení, ve kterém převažovaly spíše negativní reakce a to zejména s ohledem na zcela chybějící část upravující rodinné právo. Jednání o další podobě návrhu byla definitivně ukončena po podpisu mnichovské dohody v roce 1938.¹⁴³ Přesto lze však část návrhu věnující se zástavnímu právu považovat za kvalitní a ucelenou úpravu reflektující hospodářské změny a snahu o zpřístupnění institutu široké veřejnosti. Osnova 1937 může být proto označena za vývojový mezičlánek mezi ABGB a současným NOZ, kdy přímá kontinuita mezi těmito zákoníky byla narušena komunisticky laděnými zákoníky v 2. polovině 20. století. Tuto skutečnost výslovně potvrzuje důvodová zpráva k NOZ, která výstižně shrnuje: *„Základním obecným ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě. Z koncepčního hlediska má význam, že tento vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského všeobecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským. Se zřetelem k tomu je třeba zdůraznit, že se jednalo o návrh myšlenkově soudržný, s jasným filosofickým zázemím převzatým z rakouského zákoníku, koncepčně navazující na tradice střeoevropského právního myšlení.“*¹⁴⁴

4.2. Občanský zákoník z roku 1950

K pochopení následujících částí diplomové práce popisující vývoj zástavního práva v Československu do roku 1989 je dle mého názoru vhodné nejdříve stručně nastínit politické a ideové prostředí, ve kterém vznikal SOZ a následně OZ, a to zejména s ohledem na skutečnost, že právo bylo v této době vnímáno za politický nástroj v rukou

---

¹⁴² SALÁK, Pavel et al. op. cit., s. 67.

¹⁴³ KADLECOVÁ, Marta; Karel SCHELLE; Renata VESELÁ; Eduard VLČEK. op. cit., s. 89.

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3. února 2012 [online]. [cit. 28. února 2020], s. 17. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

komunistické strany, sloužící k prosazování programových vizí směřujících k nastolení beztržní společnosti jako hlavnímu cíli komunistické revoluce.¹⁴⁵

4.2.1. Politické a ideové pozadí příprav SOZ

Po konci 2. světové války navázalo Československo na právní úpravu platnou před jejím vypuknutím. Avšak po únorovém převratu komunistů v roce 1948 započaly skoro okamžitě práce na nové kodifikaci občanského práva, které byly ovlivněny marxisticko-leninským učením a směřovaly k prosazení zájmů tehdejší socialistické společnosti. Ideologickým východiskem nové kodifikace práva probíhající v letech 1948 až 1950, které je známé též jako tzv. právní dvouletka, se stala Ústava 9. května 1948. Občanské právo mělo reflektovat vítězství dělnické třídy, její zájmy a zajistit tak reformu společnosti po vzoru Sovětského svazu.¹⁴⁶

SOZ, který nabyl účinnosti 1. ledna 1951, se stal završením právní dvouletky a byl založen na následujících principech¹⁴⁷, které jsou, mimo jiné, aplikovatelné i pro následující OZ:

- i. **odstranění právního dualismu** – SOZ byl závazný pro všechny části Československa a odstranil tak právní dvoukolejnost mezi Českem a Slovenskem, která byla nastolena přijetím ABGB;
- ii. **typizace forem vlastnictví a zvláštní ochrana socialistického vlastnictví** – nově je vlastnictví rozděleno do tří forem (socialistické, osobní a soukromé), kdy socialistické vlastnictví požívá největší pozornosti a ochrany;¹⁴⁸
- iii. **upřednostňování kolektivismu před individualismem** – nově mělo občanské právo vychovávat občana v kolektivním duchu, kde kolektivní zájmy společnosti byly nadřazeny zájmům individuálním;¹⁴⁹
- iv. **odstranění právního dualismu rozlišující právo soukromé a veřejné** – soukromé právo bylo dle Bělovského považováno tehdejšími komunistickými teoretiky za „*ideologicky proklamovaným kontinuálním vykořisťováním dělnické*

---

¹⁴⁵ BĚLOVSKÝ in KUKLÍK, Jan et al. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, s. 505.

¹⁴⁶ BĚLOVSKÝ in BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch ed. *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 432.

¹⁴⁷ KADLECOVÁ, Marta; Karel SCHELLE; Renata VESELÁ; Eduard VLČEK. op. cit., s. 90.

¹⁴⁸ Jako příklad může posloužit ustanovení § 100 SOZ, které proklamuje následující: „*Společenské, socialistické vlastnictví je nedotknutelný zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu.*“

¹⁴⁹ BĚLOVSKÝ in KUKLÍK, Jan et al. op. cit., s. 510.

*třídy napříč celými dějinami lidstva*¹⁵⁰, a proto rozlišení na právo soukromé a veřejné bylo odstraněno. V důsledku tohoto přístupu došlo k omezení základních principů občanského práva (jako např. smluvní autonomie, legální licence apod.);

- v. **zrušení zvláštního odvětví obchodního práva** – podnikání bylo komunisty považováno za nežádoucí činnost¹⁵¹, a jeho úprava byla proto odstraněna z právního řádu; a
- vi. **omezení občanského práva pouze na právo majetkové** – rysem socialistické kodifikace byla v neposlední řadě partikularizace jednotlivých tradičních oborů občanského práva. V důsledku této partikularizace se pojem „občanského práva“ omezil v zásadě jen na právo majetkové.¹⁵²

I přes výše uvedené socialistické zásady a skutečnost, že jako předloha SOZ sloužil též sovětský zákoník z roku 1922, byli autoři z důvodu časové tísně nuceni z velké části využít Osnovu 1937 a spolupracovat s nestrannými civilistickými odborníky. V důsledku toho si SOZ i přes značné reformní snahy zachoval základní rysy kontinentálních občanských zákoníků.¹⁵³ Tuto skutečnost odrážela i úprava zástavního práva, která byla obsažena ve 21 ustanoveních SOZ (konkrétně v ustanoveních § 188 až 208 SOZ).

4.2.2. Předmět zástavního práva

SOZ umožňoval zastavení věci movitých, nemovitých a pohledávek. Dále dle ustanovení § 188 SOZ platilo, že zástavní právo se vztahovalo i na přírůstek a příslušenství zastavené věci. Z plodů pouze na ty, které nebyly od zástavy odděleny. Za zmínku stojí skutečnost, že dle § 23 SOZ byly za věci v právním smyslu považovány pouze ovladatelné hmotné předměty a přírodní síly, které sloužily k lidské potřebě. S ohledem na dikci příslušného ustanovení, tak nešlo pohledávku považovat za nehmotnou věc v právním smyslu, jak tomu je dle současné právní úpravy. Avšak

---

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 508.

¹⁵¹ To reflektuje např. trestný čin příživnictví zaveden do trestního práva novelou č. 63/1956 Sb. pod ustanovením § 188a jež stanovilo: „*Kdo se živí nekalým způsobem a vyhýbá se poctivé práci, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až dvě léta.*“

¹⁵² BĚLOVSKÝ in BOBĚK, Michal; OLEK, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch ed. op. cit., s. 428.

¹⁵³ BĚLOVSKÝ in KUKLÍK, Jan et al. op. cit., s. 519.

ustanovení § 192 SOZ výslovně upravovalo zastavení pohledávky a tak lze uzavřít, že zastavení pohledávky bylo dle SOZ možné.

4.2.3. Obsah zástavního práva

Obsahem zástavního práva byly práva a povinnosti subjektů zástavního práva, které byly v SOZ systematicky rozděleny na práva a povinnosti před splatností a po splatnosti zajištěné pohledávky. Hlavní povinností zástavního věřitele před splatností zajištěné pohledávky bylo pečovat o zastavenou věc, a to pokud mu byla odevzdána. Zástavní věřitel měl následně nárok na náhradu nákladů vynaložených na splnění této povinnosti. Novinkou v úpravě bylo právo zástavního věřitele žádat po dlužníkovi částečné splacení dluhu, a to do výše částky, o kterou se snížila hodnota zástavy oproti zajištěné pohledávce věřitele. Dlužník však mohl namísto částečného splacení dluhu přiměřeně doplnit zajištění.

Práva a povinnosti po splatnosti zajištěné pohledávky byla v SOZ spojena zejména s výkonem zástavního práva. Výkon probíhal nejčastěji soudním prodejem zástavy, a to prostřednictvím exekučního titulu, kterým bylo soudní rozhodnutí získané na základě žaloby podané zástavním věřitelem. Zvýhodnění byli zástavní věřitelé zapsaní v podnikovém rejstříku,¹⁵⁴ kterým byla zastavena movitá věc k zajištění pohledávky z hospodářského styku. Tito věřitelé mohli dle § 198 SOZ požádat soud o prodej zástavy bez podané žaloby na dlužníka. V případě, že takovýto věřitel zapsaný v podnikovém rejstříku si písemně ujednal s dlužníkem, že se může uspokojit ze zástavy bez soudního řízení, mohl věřitel následně sám prodat zástavu ve veřejné dražbě. Navíc měla-li zástava úředně stanovenou cenu, mohl ji věřitel za tuto cenu prodat i jinak.

Po zániku zajištěné pohledávky nebo zástavního práva byl věřitel povinen vrátit zastavenou věc nebo vydat listinu, na základě které bylo možné zapsat zánik zástavního práva do pozemkové nebo železniční knihy. Nebylo-li zástavní právo nikde zapsáno, byl věřitel povinen vydat dlužníkovi zástavní smlouvu.

4.2.4. Vznik zástavního práva

Zástavní právo vznikalo dle SOZ na základě zákona (upraveno zejména ve zvláštních právních předpisech) nebo zástavní smlouvy, u které byla stanovena

---

¹⁵⁴ Do podnikového rejstříku byly dle ustanovení § 1 zákona č. 100/1950 Sb., o podnikovém rejstříku, zapisovány národní podniky, státní podniky, komunální podniky, lidová družstva a akciové společnosti.

obligatorní písemná forma. Dále pokud byla zajišťována peněžitá pohledávka, musela být v zástavní smlouvě určena číselně. Ustanovení § 201 SOZ následně stanovilo neplatná ujednání zástavní smlouvy, mezi které například patřil zákaz sjednání propadné zástavy nebo libovolného prodeje zástavy po splatnosti pohledávky. Neplatné bylo též ujednání, dle kterého náležely zástavnímu věřiteli výnosy ze zástavy. Na druhou stranu bylo povoleno si sjednat užívání zástavy věřitelem, a to za přiměřený plat. Pro úplnost je vhodné doplnit, že mimo důvody vzniku zástavního práva výslovně upravené v SOZ (tedy zákon a zástavní smlouva), mohlo zástavní právo též vzniknout na základě soudního rozhodnutí a poslední vůli zůstavitele.

U movitých věcí bylo dále nutné pro vznik zástavního práva buďto věc odevzdat zástavnímu věřiteli, označit ji tak, že zastavení bylo každému patrné, anebo dát věc do soudní úschovy (tzv. společné uzávěry) či úschovy třetí osoby. K platnému zastavení pohledávky bylo nutné vyrozumět o zastavení dlužníka příslušné pohledávky.¹⁵⁵

V případě věcí zapsaných v pozemkové či železniční knize se zástavní právo zapisovalo do těchto knih. Zápis měl však pouze deklaratorní charakter a zástavní právo vznikalo již zástavní smlouvou.¹⁵⁶ V případě nemovitých věcí nezapsaných v knihách se ukládala zástavní smlouva u soudu. Odlišně byla upravena působnost zástavního práva vůči socialistickým právníkům osobám, které proti nim působilo až zápisem zástavního práva nebo uložením zástavní smlouvy u soudu. Avšak v případě, že smluvními stranami zástavní smlouvy byly pouze socialistické právní osoby, působilo zástavní právo vůči nim již od účinnosti zástavní smlouvy. Do právní úpravy vzniku zástavního práva k nemovitým věcem též nepřímo zasáhlo zrušení tradiční právní zásady *superficies solo cedit*, kdy již zastavením pozemku automaticky nevznikalo zástavní právo i ke stavbám postaveným na příslušném pozemku.

4.2.5. Zánik zástavního práva

Zánik zástavního práva nebyl výslovně v příslušných ustanoveních SOZ upraven. Avšak s ohledem na akcesorickou povahu zástavního práva, která i přes reformní snahy autorů zákoníků přetrvávala, zanikalo zástavní právo zejména zánikem zajištěné

---

¹⁵⁵ Srov. s ustanovením § 1335 odst. 2 NOZ, kdy zástavní právo k pohledávce vzniká účinností zástavní smlouvy, ale je účinné vůči dlužníkovi zastavené pohledávky až jejím oznámením.

¹⁵⁶ VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 23.

pohledávky. Z důvodu věcné povahy práva, zanikalo zástavní právo zničením zastavené věci a logicky též výkonem zástavního práva jedním ze způsobů realizace předpokládané SOZ. Možnost zástavního dlužníka zajistit uvolněným zástavním právem novou pohledávku do původní výše známou z ABGB v SOZ chyběla.

4.2.6. Shrnutí úpravy zástavního práva v SOZ

Přijetím SOZ došlo k prolomení dlouholeté občanskoprávní tradice československého práva. Výsledné dílo lze proto označit za hybridní formu úpravy občanského práva, které stále zčásti obsahovalo tradiční instituty, avšak značně pokřivené v důsledku marxistické ideologie a prostředí tehdejších hospodářských a společenských podmínek.

V tomto duchu je upraveno i právo zástavní. Právní úprava z velké části kopíruje úpravu institutu obsaženou v ABGB a Osnově 1937, kterou však zjednodušuje a zkracuje. Nově již není upraven zánik zástavního práva a některé situace, které mohou během trvání zástavního práva nastat jako například případ, kdy výtěžek z realizace zástavního práva nepostačuje na uspokojení celé zajištěné pohledávky. Dle mého názoru za největší prolomení tradičních principů občanského práva ve vztahu k právu zástavnímu lze považovat nerovnost subjektů při výkonu zástavního práva. Věřitelé zapsaní v podnikovém rejstříku, kam byly zapisovány v zásadě státem ovládané právnické osoby, měli v rámci výkonu zástavního práva výhodnější postavení než věřitelé nezapsaní do podnikového rejstříku. Tento stav tak zcela jistě vedl k prolomení zásady rovnosti subjektů v soukromém právu.

SOZ tak zahájil postupnou deformaci zástavního práva, které bylo stále teoreticky proveditelné, ale s ohledem na hospodářské a společenské poměry tehdejší společnosti ztrácelo na významu a reálném využití. Tato skutečnost byla následně definitivně stvrzena přijetím OZ v roce 1964, který byl ve vztahu k úpravě zástavního práva ještě „progresivnější“ než SOZ.

4.3. Občanský zákoník z roku 1964

Koncem padesátých let se začaly ozývat hlasy, že občanský zákoník z roku 1950 neodráží společenské poměry a vztahy panující v tehdejší socialistickém Československu. V návaznosti na přijetí nové ústavy v roce 1960, která mimo jiné proklamovala vítězství socialismu v zemi, započaly práce na novém občanském

zákoníku. Ten byl vydán jako zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, s účinností od 1. dubna 1964. Úprava obsažená v OZ byla zcela zdeformována komunistickou ideologií, a Bělovský proto OZ zcela výstižně označuje za jeden z nejinovativnějších, respektive nejkurióznějších občanských zákoníků historie kontinentálního právního systému.¹⁵⁷

Právní kuriozita OZ se odrážela i v úpravě zástavního práva, které bylo upraveno pouze ve dvou odstavcích ustanovení § 495 OZ. Důvodová zpráva k OZ obsahovala následující zdůvodnění tohoto přístupu: „*Z dosavadních právních forem určených k tomuto účelu zachovává tedy jen rukojemství a nepřebírá institut smluvního zástavního práva, které je typickým institutem kapitalistické společnosti sloužícím především finančnímu a obchodnímu kapitálu a pro vztahy v socialistické společnosti se nehodí.*“¹⁵⁸

Nově zástavní právo v občanském právu vznikalo pouze na základě zákona.¹⁵⁹ Dle § 495 odst. 2 OZ zástavní právo sloužilo k zajištění pohledávky a jejího příslušenství a vztahovalo se na zástavu, její přírůstky a příslušenství. Zástavnímu právu byla tedy i přes progresivní úpravu obsaženou v OZ ponechána jeho akcesorická povaha, což potvrzuje i Češka.¹⁶⁰ Uspokojení zajištěné pohledávky mohl věřitel požadovat po splatnosti pohledávky. Vázlo-li zástavní právo společně a nerozdílně na několika zástavách, byl zástavní věřitel oprávněn požadovat uspokojení celé pohledávky nebo pouze její části z kterékoli zástavy. Tímto byla právní úprava zástavního práva v OZ zcela vyčerpána a vůbec již nijak neupravovala práva a povinnosti subjektů zástavního práva nebo jeho zánik a další podstatné náležitosti institutu. Ve vztahu k zániku zástavního práva stojí za zmínku přechodné ustanovení obsažené v zákoně č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, dle kterého dnem nabytí majetku do státního socialistického vlastnictví zanikala zástavní práva a věcná břemena na tomto majetku. Toto ustanovení by bylo v dnešní optice vnímáno za nepřipustný zásah do soukromého vlastnictví prolamující základní demokratické právní zásady.

---

¹⁵⁷ BĚLOVSKÝ in KUKLÍK, Jan et al. op. cit., s. 521.

¹⁵⁸ Důvodová zpráva k OZ ze dne 15. listopadu 1963 [online]. [cit. 1. března 2020]. Dostupné z: https://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_14.htm#_d.

¹⁵⁹ Jako např. dle ustanovení § 8 zákona č. 105/1951 Sb., o správních poplatcích, kdy vznikalo zákonné zástavní právo k movité věci, měl-li ji správní orgán u sebe, a to pro poplatky za úkony, které se ho týkaly.

¹⁶⁰ ČEŠKA, Zdeněk. *Občanský zákoník: komentář*. Díl II. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987. s.764.

Důvodová zpráva k OZ uvádí, že pro zajištění pohledávek na nemovitostech je zaveden nový způsob zajištění smluvním omezením dispozičních práv dlužníka. Tímto novým způsobem zajištění se stalo omezení převodu nemovitosti dle § 58 a násl. OZ. Omezení převodu vznikalo smlouvou mezi dlužníkem a věřitelem, na základě které dlužník na sebe vzal povinnost, že po dobu trvání dluhu nepřevéde svou nemovitost na třetí osobu bez souhlasu věřitele. Pro platný vznik omezení musela být smlouva registrována státním notářstvím. Následně byl jakýkoliv převod nemovitosti bez souhlasu věřitele neplatný.

Omezení převodu nemovitosti však nemohlo zcela nahradit institut zástavního práva, a to zejména s ohledem na zcela odlišnou funkci a mechanismus tohoto omezení. Lze proto konstatovat, že přijetím OZ institut zástavního práva zcela vymizel ze soukromoprávních vztahů, a to až do roku 1989. Tato skutečnost byla důsledkem zejména nové typizace vlastnictví, dle které bylo soukromé vlastnictví z velké části zredukováno a do popředí se dostalo vlastnictví státní a družstevní. V takovém prostředí nebylo prakticky možné využít zástavního práva, a proto omezená úprava institutu obsažená v OZ nepředstavovala velký problém v praxi. Lze jednoduše shrnout, že zástavního práva nebylo v tehdejší socialistické společnosti potřeba a nemělo tak žádné praktické využití. Jedinou výjimkou, kde zástavní právo stále našlo uplatnění, představoval zahraniční obchod řídicí se ZMO. Zde byla také obsažena podrobná úprava smluvního zástavního práva, která si ponechala velkou část svých charakteristických znaků.

4.4. Zákoník mezinárodního obchodu

ZMO upravoval majetkové vztahy v mezinárodním obchodním styku, mezi které dle ustanovení § 2 ZMO patřily všechny majetkové vztahy s mezinárodním prvkem nebo vztahy a činnosti s těmito vztahy souvisejícími. Možnost zajistit svou pohledávku smluvním zástavním právem byla zredukována pouze na mezinárodní obchod, kterého se až na výjimky účastnily pouze statní právnické osoby a pro zajištění běžných soukromoprávních vztahů nebylo zástavní právo dle ZMO použitelné. Úprava zástavního práva obsažená v ustanoveních § 158 až 210 ZMO z velké části kopírovala úpravu institutu v SOZ a proto nebude popsána do většího detailu, jak tomu bylo u předchozích právních předpisů.

Dle ZMO vznikalo zástavní právo na základě zástavní smlouvy nebo přímo ze zákona¹⁶¹ a zajišťovalo pohledávku věřitele. Nově bylo v zákoně výslovně upraveno, že nevadí, jestliže je zástavní právo zřízeno pro závazky budoucí nebo závazky podmíněné. Zákon neobsahoval ustanovení, které by upravovalo, jaké věci mohou sloužit jako předmět zástavy a též striktně nerozlišoval zástavu ruční a hypotekární či vznik zástavního práva k nim. Lze však předpokládat, že předmětem zástavního práva mohly být všechny obchodovatelné věci, movité či nemovité nebo hmotné či nehmotné. Na rozdíl od SOZ bylo v ZMO zvlášť podrobně upraveno zastavení pohledávky. Práva a povinnosti subjektů zástavního práva byly následně upraveny pouze s jazykovými rozdíly oproti SOZ. Dle ZMO samotný výkon zástavního práva probíhal buďto prodejem zástavy příslušným orgánem nebo veřejnou dražbou zástavy a v případě úředně stanovené ceny zástavy ji zástavní věřitel mohl zpeněžit i jiným způsobem. ZMO též obsahoval podrobnou úpravu práva podzástavního, které rozšiřovalo úpravu obsaženou v SOZ.

Úprava zástavního práva obsažená v ZMO byla dle mého názoru přehledná a ucelená, kdy z velké části přebírala ustanovení SOZ, které následně rozšiřovala a zpřesňovala. Například zastavení pohledávky bylo poměrně kvalitně upraveno a zčásti obsahovalo mechanismy, které byly podobné těm obsaženým v současném NOZ. Je proto pozoruhodné, že vedle zcela komunisticky zdeformovaného OZ, ve kterém byla úprava zástavního práva zredukována pouze na jediné ustanovení, obsahovalo ZMO přehlednou a kvalitní úpravu institutu, které se ovlivnění socialistickým směřováním Československa z velké části vyhnulo. Avšak s ohledem na skutečnost, že aplikace ustanovení ZMO byla omezena pouze na mezinárodní obchod, který byl v komunistickém režimu umožněn úzké skupině privilegovaných subjektů, lze úpravu zástavního práva obsaženou v ZMO považovat spíše za zajímavou raritu než za plnohodnotnou právní úpravu zástavního práva důležitou pro další vývoj institutu. Právní úprava zástavního práva obsažená v ZMO byla účinná do 31. prosince 1991, kdy došlo ke zrušení ZMO zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

---

¹⁶¹ Viz např. § 469 ZMO, dle kterého měl skladovatel k zajištění svých nároků ze smlouvy o skladování zákonné zástavní právo na věcech u něho uložených.

5. Zástavní právo po roce 1989

Po listopadové revoluci v roce 1989 započaly vzápětí práce na novelizaci soukromoprávních předpisů tak, aby obsah zákonů reflektoval návrat státu k demokratickým právním principům a tržnímu systému hospodářství. První novelou, kterou byl částečně navrácen institut zástavního práva do československého právního řádu, byl zákon č. 103/1990 Sb., kterým byl novelizován zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

5.1. Zástavní právo v hospodářském zákoníku

Novelizovaný HospZ s účinností od 1. května 1990 až do svého zrušení k 31. prosinci 1992 obsahoval úpravu zástavního práva v ustanoveních § 129c až 129i. Tato úprava byla však jednak limitována působností HospZ, který upravoval pouze vztahy vznikající z podnikatelské činnosti oprávněných právnických a fyzických osob¹⁶² a navíc zástavní právo v režimu HospZ nemělo věcněprávní povahu a působilo tak pouze mezi stranami závazkového vztahu.¹⁶³ Namísto věcněprávních účinků zástavního práva platilo dle § 129c odst. 3 HospZ, že převzal-li nabyvatel smluvně věc, na které vázlo zástavní právo, a nabyvatel o této skutečnosti věděl nebo vědět musel, byl nabyvatel vázán vedle původního dlužníka, a to až do výše ceny nabytého majetku.

Zástavní právo dle HospZ vznikalo na základě smlouvy nebo přímo ze zákona. Pro vznik zástavního práva k movité věci bylo navíc podmínkou odevzdání věci zástavnímu věřiteli. Zástavní věřitel byl povinen vydat zástavnímu dlužníku zástavní list, ve kterém popsal zástavu a potvrdil její přijetí. Nebylo-li odevzdání movité věci zástavnímu věřiteli možné, označil zástavní dlužník zástavu tak, aby zastavení bylo všem patrné. U nemovitých věcí bylo podmínkou pro vznik zástavního práva zápis do evidence nemovitostí. Mezi zakázaná ujednání dle ustanovení § 129i HospZ patřila ujednání, která ukládala zástavnímu dlužníkovi více povinností, než povoloval zákon, zejména nesmělo být smluveno libovolné zpeněžení zástavy, nemožnost vyplatit zástavu a propadná zástava. Za zmínku stojí ustanovení § 129g odst. 6 věty poslední HospZ, dle kterého

---

¹⁶² Viz ustanovení § 1 HospZ.

¹⁶³ Srov. s rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. května 1999, sp. zn. 21 Cdo 1975/98, který uvádí: „Hospodářský zákoník neupravoval zástavní právo - na rozdíl od nově (ode dne 1. 1. 1992 účinné) právní úpravy - jako právo věcné, ale jako závazkový právní vztah, který působí zásadně jen mezi účastníky zástavní smlouvy. Převzal-li někdo smluvně věc, na které vázne zástavní právo, zástavní právo proti němu nepůsobí (tj. nabyvatel věci se nestává zástavním dlužníkem).“

k věci či jiné hodnotě, která zajišťovala pohledávku banky, nesmělo být zřízeno více zástavních práv. Toto ustanovení by v současnosti přinášelo spoustu praktických problémů jako například při zřizování zástavních práv k nemovitým věcem v druhém pořadí nebo při refinancování bankovních úvěrů.

Před splatností zajištěné pohledávky měl zástavní věřitel právo mít zástavu u sebe, ale mohl ji užívat pouze se souhlasem zástavního dlužníka. Zástavní věřitel byl povinen zástavu opatrovat a ochraňovat ji před poškozením, zneužitím a zničením, a za opatrování měl zástavní věřitel právo na úhradu vynaložených nákladů. Právním zástavního věřitele bylo v případě, že zástava nepostačovala k úhradě zajištěné pohledávky, žádat zástavního dlužníka aby zajištění přiměřeně doplnil. Po splatnosti zajištěné pohledávky se mohl zástavní věřitel domáhat uspokojení ze zástavy, a to buďto prodejem v hospodářské arbitráži, nebo volným prodejem za úředně stanovenou cenu, bylo-li takto písemně ujednáno. Výkonem zástavní právo zanikalo. Dále zástavní právo též zanikalo zánikem zajištěné pohledávky, zánikem zástavy, vzdáním se zástavního věřitele a uplynutím doby, na které bylo zástavní právo sjednáno.

Právní úprava zástavního práva v HospZ tak byla prvním krokem k navrácení zástavního práva do československého právního řádu. Avšak s ohledem na limitaci použití zástavního práva pouze k zajištění podnikatelských závazků a chybějícího věcněprávního účinku, nemohla právní úprava institutu v HospZ plnohodnotně nahradit zástavní právo chybějící zejména k zajištění soukromoprávních vztahů. HospZ byl po necelých dvou letech nahrazen zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, který nabyl účinnosti 1. ledna 1992.

5.2. Zástavní právo v obchodním zákoníku

Je vhodné zmínit, že ObchZ stanovil ve svém přechodném ustanovení § 763, že na právní vztahy vzniklé před účinností ObchZ se použijí dosavadní právní předpisy. Vzniklo-li tedy zástavní právo za účinnosti HospZ, řídilo se nadále jeho právní úpravou. Nově ObchZ obsahoval pouze dílčí úpravu zástavního práva. Ustanovení § 297 a 298 ObchZ upravovala zástavní právo ve vztahu k hypotečním zástavním listům, kdy však byla novelou č. 84/1995 Sb. tato právní úprava přenesena do zákona č. 530/1990 Sb., o dluhopisech. Po zmíněné novelizaci zůstalo v ObchZ pouze ustanovení § 299 upravující obsah smluvního zástavního práva a jeho výkon. Ten probíhal buďto prodejem zastavené věci ve veřejné dražbě nebo i „jiným vhodným způsobem“ bylo-li tak výslovně

ujednáno v zástavní smlouvě. Oba způsoby zpeněžení zástavy však narážely na aplikační potíže. V případě prodeje movitých věcí ve dražbě se postupovalo podle zastaralého zákona č. 174/1950 Sb., o dražbách mimo exekuci, a v případě dražby nemovitých věcí chyběla až do přijetí zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, zákonná úprava prodeje úplně.¹⁶⁴ Do přijetí zákona o veřejných dražbách tak část odborné veřejnosti dovozovala, že i u dražeb nemovitostí se dá analogicky postupovat dle zákona č. 174/1950 Sb., o dražbách mimo exekuci, kdy vydražitel nabýval vlastnictví až vkladem do katastru nemovitostí, a to na základě kupní smlouvy uzavřené mezi zástavním věřitelem a vydražitelem.¹⁶⁵ Druhý způsob prodeje „jiným vhodným způsobem“ pak působil aplikační problémy z důvodu své právní nepřesnosti, která musela být až následně korigována judikaturou soudů.¹⁶⁶

Ustanovení § 299 ObchZ bylo zrušeno novelou zákona s účinností k 1. lednu 2001 a od té doby bylo smluvní zástavní právo upraveno pouze občanským zákoníkem. V ObchZ tak zůstala pouze úprava zákonných zástavních práv, která sloužila k zajištění závazků vzniklých z obchodních vztahů, jako například skladovatele na skladovaných věcech nebo zasílatele k zásilce.

5.3. Zástavní právo v novelizovaném občanském zákoníku

Úprava smluvního zástavního práva jako věcněprávního institutu se do československého právního řádu plně vrátila až zákonem č. 509/1991 Sb., který s účinností od 1. ledna 1992 novelizoval OZ. Inspirací obnoveného institutu obsaženého v ustanoveních § 151a až 151m OZ se stal SOZ. Důsledkem této inspirace byla však značná nekoncepčnost a zastaralost právní úpravy zástavního práva, které nemohlo obstát v nových společenských a ekonomických poměrech tržního hospodářství, které je z velké části založeno na úvěrovém financování tržních subjektů.¹⁶⁷ Největší problémy způsobovala právní úprava v oblasti realizace zástavního práva, kdy zpočátku nebyl

---

¹⁶⁴ VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 25.

¹⁶⁵ ZOUFALÝ, Vladimír; VORŠÍLKA, Jiří. Některé aktuální otázky zajištění závazků formou zástavního práva. *Právo a podnikání*. Praha: Orac, 1993, č. 7, s. 6.

¹⁶⁶ Jako např. rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. listopadu 2006, sp. zn. 21 Cdo 159/2006, který shrnoval náležitosti vhodného způsobu prodeje jako: „Požadavku na vhodný způsob prodeje vyhovovala podle ustálené judikatury soudů jen taková smluvní úprava "přímého prodeje zástavy" ve smyslu ustanovení § 299 odst. 2 části věty za středníkem obchodního zákoníku (ve znění účinném od 1.1.1992 do 30.4.2000), v níž byly přesně a podrobně upraveny podmínky prodeje zástavy, zejména stanovena minimální cena prodávané zástavy nebo alespoň vymezen způsob, jak má být její cena stanovena.“

¹⁶⁷ VYMAZAL, Lukáš. op. cit., s. 26.

vůbec upraven způsob jeho výkonu. Ten musel být proto dovozován odbornou literaturou a soudní praxí jako například rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. prosince 1998, sp. zn. 2 Cdon 967/97, jehož právní věta stanovila: „Právu zástavního věřitele domáhat se uspokojení ze zástavy (§ 151f odst. 1 o. z.), nebyla-li zástavním právem zajištěná pohledávka řádně a včas splněna, neodpovídá povinnost zástavního dlužníka „strpět“ prodej zástavy. Toto právo může být v řízení před soudem vyjádřeno jen jako nárok na zaplacení zajištěné pohledávky (popřípadě též jejího příslušenství) s tím, že uspokojení této pohledávky se oprávněný zástavní věřitel může domáhat jen z výtěžku prodeje zástavy.“

S ohledem na nepříliš zdařilou úpravu zástavního práva po první „velké novele“ OZ si institut od svého obnovení prošel zdoluhavým legislativním vývojem, který je Eliášem trefně označen za „tvořivou bezkonceptnost“¹⁶⁸. První změna zástavního práva byla provedena zákonem č. 165/1998 Sb., který novelizoval ustanovení § 151f, dle kterého mohl nově zástavní věřitel navrhnout soudu prodej zástavy po splatnosti zajištěné pohledávky. Tím byl částečně vyřešen problém výkonu zástavního práva. Další novelou č. 27/2000 Sb. byl rozšířen způsob výkonu zástavního práva prodejem ve veřejné dražbě. Významnou změnu přinesl zákon č. 367/2000 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2001 a přenesl úpravu zástavního práva pod uvolněná ustanovení § 152 až 172 OZ. Obsahově novela přinesla, mimo jiné, upřesnění některých pojmů, rozšířený výčet způsobilých předmětů zástavního práva a celkově systematičtější uspořádání úpravy institutu. Poslední významnou novelou institutu se stal zákon č. 317/2001 Sb., který upravil soudní prodej zástavy a vznik zástavního práva k nemovitostem nezapsaným v katastru nemovitostí a movitým věcem neodevzaným zástavnímu věřiteli. To vznikalo až zápisem do nově zřízeného Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou České republiky. Úplně naposledy bylo zástavní právo v OZ novelizováno zákonem č. 315/2006 Sb., který rozšířil ustanovení § 166 OZ upravující žalobu proti prodeji zástavy.

Pro úplnost je vhodné zmínit, že spolu s postupnou novelizací hmotněprávních ustanovení obsažených v OZ, byly též novelizovány procesněprávní předpisy jako zejména OSŘ, do kterého byla s účinností k 1. září 1998 zařazena dlouho chybějící ustanovení upravující řízení o soudním prodeji zástavy. Proces vedoucí k uspokojení

---

¹⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. Rekodifikace občanského práva v postmoderní době. *Právní rozhledy*. Praha: C.H. Beck, 2008, č. 1, s. 2.

věřitelů výkonem zástavního práva, byl poté zefektivněn zejména přijetím zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, který dále upravoval výkon zástavního práva k movitým i nemovitým věcem.

S ohledem na komplikovaný legislativní vývoj zástavního práva, který byl od svého obnovení v roce 1992 pětkrát novelizován, bude na následujících řádcích podrobně popsána finální úprava zástavního práva obsažená v OZ k 1. lednu 2007 (dále jen „OZ 2007“), a to s ohledem na skutečnost, že poslední novela upravující zástavní právo nabyla účinnosti dne 1. září 2006.

5.3.1. Zajištěná pohledávka

Ustanovení § 152 OZ 2007 výslovně stanovilo, že zástavní právo slouží k zajištění pohledávky pro případ, že dluh nebude včas splněn s tím, že v tomto případě lze dosáhnout uspokojení z výtěžku zpeněžení zástavy. Z dikce zákona tedy přímo vyplivala zajišťovací a uhrazovací funkce institutu. Zástavním právem následně mohla být zajištěna jakákoliv pohledávka na peněžité i nepeněžité plnění, kdy se zástavní právo vztahovalo i na příslušenství zajištěné pohledávky. Nepeněžitá pohledávka byla zajištěna do výše její obvyklé ceny v době vzniku. Zástavní právo mohlo vzniknout k pohledávce splatné, nesplatné, budoucí či podmíněné, kdy soudní praxe dovodila¹⁶⁹, že při určení zajišťované pohledávky není nutné v zástavní smlouvě rozlišovat, o jakou pohledávku se jedná. Dle § 155 odst. 5 OZ 2007 platilo, že se zástavní právo vztahovalo i na nároky zástavního věřitele z odstoupení od smlouvy, podle které vznikala zajištěná pohledávka, nebylo-li v zástavní smlouvě dohodnuto něco jiného.

5.3.2. Předmět zástavního práva

Ustanovení § 153 OZ 2007 obsahovalo komplexní taxativní výčet věcí, které mohly sloužit jako předmět zástavního práva. Jako zástava tak mohly sloužit kromě věci movité a nemovité též podnik nebo jiná hromadná věc, soubor věcí, pohledávka nebo jiné majtkové právo, byt nebo nebytový prostor, obchodní podíl, cenný papír nebo předmět průmyslového vlastnictví. Zástavní právo se následně vztahovalo na příslušenství, přírůstky a neoddělené plody zástavy. Pohledávka věřitele mohla být též zajištěna zástavním právem na několika samostatných zástavách (tzv. vespolečné zástavní právo). Králík výstižně shrnuje, že zástava musela splňovat tři základní atributy: (i) musela být

---

¹⁶⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1014/2000.

zpeněžitelná; (ii) převoditelná; a (iii) musela mít majetkovou podstatu a zároveň povaha věci nebo zvláštní právní úprava nesměla zřízení zástavního práva vylučovat.¹⁷⁰

5.3.3. Obsah zástavního práva

Obsahem zástavního práva byly zejména práva a povinnosti subjektů zástavního práva obsažené v ustanoveních § 162 až 168 OZ 2007. Před splatností pohledávky byl zástavní věřitel movité věci oprávněn věc držet, a to po dobu trvání zástavního práva. Byl však povinen se o zástavu starat s péčí řádného hospodáře a chránit ji před poškozením a zničením. Pokud v průběhu detence zástavy zástavním věřitelem došlo ke zničení či poškození zástavy, odpovídal zástavní věřitel dle obecných ustanoveních o odpovědnosti za škodu.¹⁷¹ Pokud plněním této povinnosti vznikly zástavnímu věřiteli účelně vynaložené náklady, měl nárok na jejich úhradu. Užívat zástavu a přisvojovat si její přírůstky mohl zástavní věřitel jen se souhlasem zástavce. Právům zástavního věřitele odpovídaly povinnosti zástavního dlužníka, který byl zejména povinen zdržet se všeho, co zhoršovalo zástavu, a v případě ztráty zástavy na ceně, přiměřeně doplnit zástavu na základě žádosti zástavního věřitele. Neučinil-li tak, stala se nezajištěná část pohledávky splatnou.

Králík vyslovuje nejistotu, zdali se výše uvedená práva a povinnosti vztahovaly i na zástavního věřitele nemovité věci, jelikož použití jazykového výkladu by naznačovalo aplikovatelnost pouze na ruční zástavu.¹⁷² Domnívám se však, že si lze představit situaci, kde se zástavní věřitel dohodou se zástavním dlužníkem chopí detence zastavené nemovité věci. Příslušné práva a povinnosti se tak dle mého názoru měly vztahovat i na zástavního věřitele nemovité věci, a to i zejména s ohledem na účel ustanovení § 162 OZ 2007, které mělo obecně upravit práva a povinnosti zástavního věřitele.

Následně po splatnosti zajištěné pohledávky se mohl zástavní věřitel uspokojit z výtěžku zpeněžení zástavy, a to buďto ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy. Ustanovení § 164 OZ 2007 výslovně stanovilo, že zástavní právo působilo vůči každému pozdějšímu vlastníku zastavené věci, což dle mého názoru přispívalo k vyšší

---

¹⁷⁰ KRÁLÍK in ŠVESTA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 1082.

¹⁷¹ Viz ustanovení § 415 a násl. OZ 2007.

¹⁷² KRÁLÍK in ŠVESTA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan et al. op. cit., s. 1127.

právní jistotě zástavního věřitele. Vázlo-li na zástavě více zástavních práv, platilo, že se uspokojovaly postupně v pořadí určeném dle doby vzniku zástavního práva. Nově byla výslovně v zákoně upravena možnost bránit se nepřípustnému prodeji zástavy ve veřejné dražbě. Toto právo měla osoba, která tvrdila, že takový způsob prodeje zástavy je nepřípustný a musela ho uplatnit do 1 měsíce ode dne doručení oznámení o veřejné dražbě, nejpozději však do 7 dnů přede dnem zahájení dražby.

5.3.4. Vznik zástavního práva

Dle ustanovení § 156 OZ 2007 zástavní právo vznikalo na základě písemné smlouvy nebo právní mocí rozhodnutí soudu a správního úřadu. Odbornou literaturou je proto rozlišováno zástavní právo dobrovolné a nedobrovolné, ke kterému je ještě řazeno zákonné zástavní právo.¹⁷³ Na rozdíl od vzniku zástavního práva na základě právní moci rozhodnutí nebo ze zákona, kdy nebylo nutné přistoupení další právní skutečnosti k platnému vzniku, musela v případě vzniku zástavního práva na základě zástavní smlouvy k takové smlouvě přistoupit další právní skutečnost, která se lišila s ohledem na druh zastavované věci (tzv. doktrína titulu a modu), a to následovně:

- i. **nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí** – zástavní právo vznikalo zápisem do katastru nemovitostí, nestanovil-li zákon jinak;
- ii. **movité věci** – zástavní právo vznikalo odevzdáním věci zástavnímu věřiteli, nebo předáním do úschovy třetí osoby, bylo-li tak ujednáno v zástavní smlouvě;
- iii. **nemovité věci nezapsané v katastru nemovitostí, věci hromadné a movité věci neodevzdané zástavnímu věřiteli** – zástavní právo vznikalo zápisem do Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou České republiky; a
- iv. **pohledávky** – zástavní právo vznikalo uzavřením smlouvy, nebylo-li v zástavní smlouvě ujednáno odlišně. Takto vzniklé zástavní právo však bylo účinné vůči dlužníkovi zastavené pohledávky už doručením písemného oznámení o vzniku zástavního práva.

Obligatočně musela zástavní smlouva obsahovat označení zástavy a zajištěné pohledávky. Ustanovení § 169 OZ 2007 následně obsahovalo taxativní výčet neplatných ujednání, mezi která patřilo například ujednání, že zástavní dlužník nebo zástavce nesmí zástavu vyplatit nebo, že se zástavní věřitel může uspokojit z prodeje zástavy jinak, než

---

¹⁷³ KRÁLÍK in ŠVESTA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan et al. op. cit., s. 1099.

je stanoveno zákonem. Ve vztahu ke vzniku zástavního práva stojí též za zmínku rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. 29 Odo 576/2004, jehož právní věta stanovila, že právní úprava v OZ 2007 neumožňuje jiný způsob nabytí zástavního práva, než je uveden v zákoně.

Úprava institutu obsažená v OZ 2007 též obsahovala poměrně rozsáhlou úpravu podzástavního práva. To vznikalo zastavením pohledávky zajištěné zástavním právem. Ke vzniku podzástavního práva nebyl nutný souhlas vlastníka zastavené věci. Podzástavní právo však bylo vůči němu účinné pouze v případě, že mu bylo písemně oznámeno. Následně nebyla-li pohledávka zajištěná podzástavním právem včas splněna, mohl podzástavní věřitel uplatnit uspokojení místo zástavního věřitele (podzástavce). Na výkon podzástavního práva a další práva a povinnosti se použily přiměřeně ustanovení OZ 2007 upravující zástavní právo.

5.3.5. Zánik zástavního práva

Zánik zástavního práva byl v OZ 2007 přehledně upraven v ustanovení § 170, které obsahovalo taxativní výčet právních skutečností vedoucích k zániku institutu. Zástavní právo zanikalo zejména zánikem zajištěné pohledávky splněním, a to s ohledem na jeho akcesorickou povahu. Mezi další právní skutečnosti vedoucí k zániku patřil zánik zástavy, uplynutí doby, vyplacení zástavy zástavním dlužníkem nebo zástavcem a další případy stanovené zvláštním právním předpisem¹⁷⁴. K zániku zástavního práva mohlo též dojít vzdáním se zástavním věřitelem, které muselo mít písemnou formu, avšak nebylo žádného rozdílu, stalo-li se tak na základě jednostranného projevu vůle zástavního věřitele nebo na základě dohody se zástavcem.¹⁷⁵ Zaniklo-li zástavní právo k věcem zapsaným ve veřejném seznamu nebo Rejstříku zástav, provedl se ke dni zániku jeho výmaz z příslušného seznamu či rejstříku.

Ustanovení § 170 odst. 2 OZ 2007 následně výslovně stanovilo, že promlčením zajištěné pohledávky zástavní právo nezanikalo. Zástavní věřitel se tak nadále mohl uspokojit ze zástavy, a to i po promlčení zajištěné pohledávky. Promlčení zástavního práva se následně podle ustálené judikatury řídilo občanským zákoníkem. Soudní praxe,

---

¹⁷⁴ Jako například na základě ustanovení § 338e odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád nebo ustanovení § 283 odst. 5 zákona č. 182/2006, insolvenční zákon.

¹⁷⁵ KRÁLÍK in ŠVESTA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan et al. op. cit., s. 1160.

mimo jiné, dovodila, že k promlčení zástavního práva výslovně uznaného zástavním dlužníkem docházelo po uplynutí deseti let.¹⁷⁶

Za zmínku stojí skutečnost, že ustanovení OZ 2007 upravující zánik zástavního práva výslovně neupravovalo povinnost ručního zástavního věřitele vrátit zástavu zástavnímu dlužníkovi po zániku zástavního práva. Avšak po přihlídnutí k povaze zástavního práva a účelu a smyslu OZ 2007 lze konstatovat, že v případě nevrácení zástavy by se jednalo o neoprávněnou držbu¹⁷⁷ zástavního věřitele. V případě zpeněžení zástavy a následného uspokojení z takového výtěžku, by se poté jednalo o bezdůvodné obohacení zástavního věřitele.¹⁷⁸

5.3.6. Shrnutí úpravy zástavního práva v OZ 2007

Zástavní právo obsažené v OZ si po roce 1989 prošlo složitým legislativním vývojem, který byl zapříčiněn zejména značnou bezkonceptností původní novelizované úpravy OZ. Následné interpretační problémy a právní nepřesnosti některých ustanovení musely být proto řešeny nejdříve odbornou literaturou a soudní praxí, později poté „kazuistickými“ novelami institutu, které však řešily pouze určité dílčí aspekty institutu a postrádaly větší komplexnost. Mezi největší problémy patřila realizace zástavního práva, která až do roku 1998 postrádala přímou právní úpravu umožňující žalovat zástavního dlužníka na uspokojení ze zástavy. Tato skutečnost dle mého názoru vedla ke značné právní nejistotě zástavního věřitele a snižovala zajišťovací i uhrazovací funkci zástavního práva ve svých novelizovaných počátcích.

Lze však konstatovat, že po přijetí všech potřebných dílčích novel do roku 2007, došla tehdejší právní úprava zástavního práva do požadovaného stavu, který umožňoval efektivní zajištění závazkových vztahů. Finální podoba OZ tak obsahovala komplexní právní úpravu institutu zástavního práva odpovídající tržnímu systému české ekonomiky a závazkovým vztahům, které v ní vznikaly. Dle mého názoru významným krokem posilující postavení zástavního věřitele a vyšší použitelnost institutu pro středně velké podnikatele byl zejména zřízení Rejstříku zástav. Právní úprava totiž před zavedením Rejstříku zástav prakticky neumožňovala zřízení zástavního práva k movitým věcem,

---

¹⁷⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. ledna 2008, sp. zn. 21 Cdo 687/2007.

¹⁷⁷ Kdy by poté neoprávněný držitel byl povinen v režimu ustanovení § 131 OZ 2007 vydat věc vlastníkovi spolu s jejími plody a užitky a nahradit škodu, která neoprávněnou držbou vznikla.

¹⁷⁸ Řešené následně v režimu § 451 až 459 OZ 2007, které stanovuje zejména povinnost bohacení vydat.

aniž by zástavní dlužník byl povinen zástavu odevzdat.¹⁷⁹ To výrazně omezovalo možnost dlužníka zastavit například movité věci, které zároveň sloužily k jeho podnikání.

Na straně druhé byla i zajištěna vyšší právní jistota zástavního dlužníka, kdy například novelizovaným ustanovením § 162 OZ 2007 byla zavedena povinnost zástavního věřitele starat se o zástavu s péčí řádného hospodáře. Tato změna přinesla určitý požadovaný standard péče zástavního věřitele o zástavu a garantovala zástavnímu dlužníku lepší ochranu v případě jejího porušení.

Závěrem lze shrnout, že i přes značné „porodní problémy“ staronově zavedeného institutu zástavního práva do nejdříve československého a následně českého právního řádu, představovala finální podoba zástavního práva účinná do 31. prosince 2013 komplexní a ucelenou právní úpravu umožňující efektivní zajištění závazků. To potvrzuje například statistika Českého úřadu katastrálního a zeměměřického, který v roce 2010 evidoval 139 tisíc zápisů nových zástavních práv do katastru nemovitostí.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ KOCINA, Jan. Zástavní právo v České republice po poslední novelizaci. *Bulletin advokacie: stavovský časopis českej advokacie*. Praha: Česká advokátní komora, 2002, č. 5, s. 25.

¹⁸⁰ Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3. února 2012 [online]. [cit. 15. března 2020], s. 284. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

III. Současná právní úprava zástavního práva a její komparace s právní úpravou obsaženou v ABGB a OZ

Dne 1. ledna 2014 nabyl účinnosti NOZ, který zároveň zrušil OZ a ve svém ustanovení § 3028 odst. 1 stanovil, že NOZ se řídí všechny práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti. Ve vztahu k zástavnímu právu je ale nutné aplikovat speciální ustanovení § 3073 NOZ, které stanoví, že práva ze zajištění závazků vzniklá přede dnem nabytím účinnosti NOZ, byť byla zřízena i jako práva věcná, se posuzují až do svého zániku podle dosavadních právních předpisů. Tedy pokud zástavní právo vzniklo před účinností NOZ, bude nadále existovat v režimu OZ. To však nebrání subjektům zástavního práva si ujednat, že se jejich práva a povinnosti budou řídit NOZ, a to od nabytí jeho účinnosti (tzv. opt-in režim). Tato možnost však není například Richterm přilíši doporučována, a to s ohledem na řadu odlišností zejména ve vztahu k upravené terminologii v NOZ.¹⁸¹

Z důvodové zprávy k NOZ vyplývá, že mezi hlavní inspirační zdroje patřila Osnova 1937, která byla podrobena obsahové revizi založené na kritickém vyhodnocení vývoje občanského práva na území České republiky, a to v kontextu vývoje občanských kodexů z okruhu evropské kontinentální kultury (zejména srovnání s občanskými zákoníky Rakouska, Německa, Švýcarska a Itálie).¹⁸² Zástavní právo je nově v NOZ upraveno v Části třetí (*Absolutní majetková práva*), Hlavě II (*Věcná práva*), Dílu 5 (*Věcná práva k věcem cizím*), Oddílu 3 (*Zástavní právo*), a to konkrétně v ustanoveních § 1309 až 1394 NOZ.

S ohledem na skutečnost, že popis současné právní úpravy není předmětem této diplomové práce, nebude institut zástavního práva upravený v NOZ popsán komplexně, jako tomu bylo u předchozích historických právních předpisů. Namísto toho budou ze současné právní úpravy zástavního práva vybrány dle mého názoru nejpodstatnější části a mechanismy institutu, které budou následně porovnány s úpravou obsaženou v ABGB a OZ 2007. Cílem komparativní části bude zejména identifikovat shodné a rozdílné mechanismy a stručně shrnout vývoj příslušných částí zástavního práva.

---

¹⁸¹ RICHTER in SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1248.

¹⁸² Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3. února 2012 [online]. [cit. 22. března 2020], s. 17. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

1. Předmět zástavního práva

NOZ stanovuje, že zástavou může být každá věc, s níž lze obchodovat. Novinkou oproti předešlé právní úpravě je poté zejména možnost zastavit věc, ke které vznikne zástavnímu dlužníku vlastnické právo teprve v budoucnu, a to bez ohledu na skutečnost, zdali takové vlastnické právo zástavního dlužníka vznikne převodem či originálním způsobem. Následně u věci budoucí vzniká zástavní právo zástavnímu věřiteli až nabytím vlastnického práva zástavním dlužníkem.¹⁸³ V každém případě předmětem zástavního práva dle NOZ může být každá věc, která je zcizitelná. Zástavní právo se dle NOZ vztahuje na přírůstek, příslušenství a neoddělené plody a užitky.

OZ 2007 obsahoval komplexní taxativní výčet majetkových hodnot, které mohly sloužit k zajištění pohledávek. Obecně při vymezení zástavy šlo shrnout, že zástavním právem mohla být zatížena každá věc při splnění požadavku převoditelnosti a existující majetkové hodnoty věci.¹⁸⁴ OZ 2007 neobsahoval možnost zastavit věc budoucí. Dle ustanovení § 153 odst. 2 OZ 2007 se zástavní právo vztahovalo na příslušenství, přírůstky a neoddělené plody zástavy.

Dle **ABGB** mohla jako zástava sloužit každá věc, která je v obchodě, rozlišená následně na zástavu ruční u věcí movitých a hypotéku u věcí nemovitých. Zastavení věci budoucí nebylo upraveno. Zástavní právo dle ABGB se vztahovalo na všechny části náležející k volnému vlastnictví zástavce, na přírůstek, příslušenství a neoddělené plody zástavy.

Lze shrnout, že současné obecné vymezení předmětu zástavy v NOZ je inspirováno původním vymezením obsaženém v ABGB, což mimo jiné potvrzuje i Richter.¹⁸⁵ Namísto toho OZ 2007 zvolil výčtovou taxativní metodu, která tak obsahovala velmi široký okruh možných předmětů zástavy, že ve výsledku se tato metoda jeví stejně obsáhlá jako obecná definice použita v ABGB a NOZ. Zástavní právo ve všech porovnávaných zákonících se shodně vztahovalo i na příslušenství, přírůstky a neoddělené plody zástavy. S ohledem na skutečnost, že obecné vymezení předmětu

---

¹⁸³ Viz ustanovení § 1341 NOZ, ve kterém však došlo na základě redakční chyby k záměně zástavního věřitele za zástavního dlužníka, jelikož zástavnímu dlužníku logicky nemůže vzniknout zástavní právo.

¹⁸⁴ KRÁLÍK in ŠVESTA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan et al. op. cit., s. 1082.

¹⁸⁵ RICHTER in SPÁČIL, Jiří et al. op. cit., s. 1067.

zástavy zajišťuje dle mého názoru nejširší možnost využití institutu, se současná úprava obsažená NOZ jeví jako nejvhodnější.

2. Vznik zástavního práva

NOZ ve svých ustanoveních upravující institut taxativně nevyjmenovává všechny právní skutečnosti, na základě kterých vzniká zástavní právo. Výslovně pouze upravuje zástavní smlouvu (§ 1312 NOZ) a rozhodnutí orgánu veřejné moci (§ 1342 NOZ). Odborná literatura však navíc ještě uvádí zákon a rozhodnutí soudu o schválení dohody o rozdělení pozůstalosti jako právní skutečnosti vedoucí ke vzniku zástavního práva.¹⁸⁶ Obecně zástavní smlouva nemá žádné zákonné obligatorní požadavky, avšak v některých případech zákon stanovuje nutnou písemnou formu či formu veřejné listiny.¹⁸⁷ Dle Ježka je nutné terminologicky rozlišit „zřízení zástavního práva“ a „vznik zástavního práva“, jelikož zástavní právo se sice zřizuje zástavní smlouvou, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo zákonem, ale v určitých případech vzniká až splněním dalších podmínek stanovených NOZ.¹⁸⁸ Kdy v souladu s § 1316 NOZ platí, že zástavní právo k věci zapsané ve veřejném seznamu vzniká zápisem do tohoto seznamu a v případě věci movité vzniká zástavní právo odevzdáním zástavnímu věřiteli anebo odevzdáním třetí osobě či zápisem do rejstříku zástav, je-li takto ujednáno v zástavní smlouvě. NOZ dále obsahuje speciální ustanovení ve vztahu ke vzniku zástavního práva k podílu v korporaci, cennému papíru a pohledávce.¹⁸⁹

OZ 2007 obsahoval ve svém ustanovení § 156 taxativní výčet právních důvodů vedoucích ke vzniku zástavního práva. To vznikalo dle OZ 2007 na základě písemné smlouvy, rozhodnutí soudu o schválení dohody o vypořádání dědictví, rozhodnutí soudu nebo správního úřadu a zákona. K právnímu důvodu se následně musel přidat způsob vzniku zástavního práva, který se lišil pro jednotlivé druhy věcí. Zástavní právo k nemovitým věcem vznikalo zápisem do katastru nemovitostí a v případě movitých věcí už pouhým odevzdáním zástavnímu věřiteli. K nemovité věci nezapsané v katastru nemovitostí, věci hromadné a věci neodevzdané následně zástavní právo poté vznikalo

---

¹⁸⁶ Viz např. HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 247.

¹⁸⁷ Viz ustanovení § 1314 NOZ.

¹⁸⁸ JEŽEK in MAREK, Radan; JEŽEK, Václav. *Cenné papíry v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 184.

¹⁸⁹ Viz ustanovení § 1320 až 1338 NOZ.

zápisem do Rejstříku zástav. OZ 2007 obsahoval speciální právní úpravu vzniku zástavního práva pouze ve vztahu k pohledávce.¹⁹⁰

ABGB obsahoval čtyři právní důvody vzniku zástavního práva, a to zákon, soudcovský výrok, smlouvu a poslední vlastníkovu vůli. V případě zástavní smlouvy ABGB nestanovil žádné její obligatorní náležitosti a pouze upravoval zakázaná ujednání. Zástavní věřitel následně nabyl zástavní právo až jedním ze čtyř způsobů uvedených v ABGB, a to hmotným odevzdáním u movitých věcí, vkladem u věcí movitých, symbolickým odevzdáním u věcí movitých, které nepřipouštěly hmotné odevzdání a záznamem v případě nedostatku formálních náležitostí pro zápis do veřejných knih.

Ve vývoji náležitostí vedoucích ke vzniku zástavního práva lze spatřovat odraz vývoje společenských a ekonomických vztahů společnosti, kdy určité formy vzniku zástavního práva jako například vznik symbolickým odevzdáním či záznamem byly v OZ 2007 a NOZ nahrazeny zápisem do Rejstříku zástav, který zajišťuje efektivnější a jistější způsob vzniku zástavního práva. Pro všechny porovnávané občanské zákoníky je však shodná doktrína titulu (právního důvodu) a modu (způsobu) vzniku zástavního práva, která je pouze přizpůsobena tehdejšímu ekonomickému a společenskému požadavkům. Současná právní úprava NOZ se tak ve světle vývoje závazkových vztahů jeví jako vhodná, a to i s ohledem na skutečnost, že zákonodárce zvolil cestu bezformálnosti právního jednání¹⁹¹ vedoucí ke vzniku zástavního práva, který je pouze korigován kogentními ustanoveními NOZ.

3. Zánik zástavního práva

Dle ustanovení § 1376 a násl. **NOZ** zástavní právo zaniká zejména zánikem zajištěného dluhu, a to s ohledem na akcesorickou povahu institutu. Zástavní právo dále zanikne v případě zániku zástavy, vzdáním se či vrácením zástavy zástavním věřitelem, složením ceny zastavené věci a uplynutím doby, na kterou bylo zástavní právo sjednáno. Novinkou upravenou v NOZ je možnost vydržení zástavního práva, kdy zástavní právo zaniká nabytím vlastnického práva k zastavené věci v dobré víře, že věc není zatížena zástavním právem. Zde lze spatřovat podobu s římskoprávním institutem vydržení

---

¹⁹⁰ Viz ustanovení § 159 OZ 2007.

¹⁹¹ Ve smyslu ustanovení § 559 NOZ, které stanoví, že: „Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem.“

svobody práva vlastnického (tzv. *usucapio libertatis*) popsaného v podkapitole 1.3 (*Vznik a zánik zástavního práva*) diplomové práce.

OZ 2007 obsahoval v podstatě stejný taxativní výčet právních skutečností vedoucích k zániku zástavního práva jako NOZ, který byl navíc rozšířen o písemnou smlouvu mezi zástavním věřitelem a zástavním dlužníkem nebo zástavcem a případy stanovené zvláštními předpisy jako další skutečnosti vedoucí k zániku.

Dle **ABGB** zanikalo zástavní právo v první řadě zánikem zajištěné pohledávky, avšak v případě zastavené věci zapsané ve veřejném seznamu, zanikalo zástavní právo až výmazem z tohoto seznamu. Následně shodně s úpravou obsaženou v NOZ a OZ 2007 zanikalo zástavní právo též zničením zastavené věci, vzdáním se zástavního práva a vrácením zástavy zástavnímu dlužníkovi bez výhrady.

Ve vztahu k zániku zástavního práva lze u všech porovnávaných právních úprav shledat důraz na akcesorickou povahu institutu, který zaniká především zánikem zajištěné pohledávky. Avšak v právní úpravě obsažené v ABGB a NOZ není princip akcesority aplikován bezvýhradně, a to s ohledem na možnost, po zániku zajištěného dluhu, zajistit uvolněným zástavním právem novou pohledávku, která nepřevyšuje výši původní pohledávky.¹⁹² Tedy v případě ABGB a NOZ nelze obecně shrnout, že zánikem zajištěné pohledávky vždy zaniká zástavní právo. Zde lze především spatřit zmíněnou legislativní inspiraci současného občanského zákoníku v ABGB. Na stranu druhou NOZ přebral z OZ 2007 taxativní výčet právních skutečností vedoucích k zániku zástavního práva. Skutečnost, že do nové právní úpravy v NOZ nebyly přebrány i důvody pod § 170 odst. 1 písm. f) OZ 2007¹⁹³ a § 170 odst. 1 písm. g) OZ 2007¹⁹⁴, lze vnímat jako správný krok vedoucí k větší přehlednosti právní úpravy zániku zástavního práva v NOZ, a to s ohledem na skutečnost, že právní důvod zániku zástavního práva v § 170 odst. 1 písm. f) OZ 2007 lze zahrnout pod vzdání se zástavního práva zástavním věřitelem dle § 1377 odst. 1 písm. b) NOZ a právní důvod v § 170 odst. 1 písm. g) OZ 2007 nemusí být dle mého názoru výslovně v právním předpisu upraven, jelikož takový důsledek vyplývá z obecné systematiky právního řádu. S ohledem na výše uvedené lze konstatovat,

---

¹⁹² Více viz RICHTER in SPÁČIL, Jiří et al. op. cit., s. 1130.

¹⁹³ Zánik na základě písemné dohody mezi zástavním věřitelem a zástavním dlužníkem nebo zástavcem.

¹⁹⁴ Zánik v případech stanovených zvláštními právními předpisy.

že současná právní úprava zániku zástavního práva je přehledná a účelně přebrala vhodné části původní úpravy obsažené v OZ 2007 a ABGB.

4. Uvolněná zástava

NOZ ve svém ustanovení § 1380 až 1384 obnovuje tradiční institut uvolněné zástavy (tzv. uvolněné hypotéky). Uvolněná zástava umožňuje zapsat nové zástavní právo k zástavě zapsané ve veřejném seznamu, ke které původní zástavní právo zaniklo, ale nebylo ještě z příslušného veřejného seznamu vymazáno. V takovém případě může vlastník věci spojit uvolněné zástavní právo s novým dluhem, který nepřevyšuje původní dluh. Požádá-li vlastník věci a prokáže úřadu vedoucí veřejný seznam, že je zástavní právo uvolněné¹⁹⁵, zapíše se do veřejného seznamu, že je zástavní právo uvolněné. Uvolněné zástavní právo následně zaniká uplynutím desátého roku od zápisu jeho uvolnění, a to v případě, že jím nebude zajištěn nový dluh. Jelikož uvolněné zástavní právo ohrožuje pořadí dalších zapsaných věřitelů k zástavě, upravuje ustanovení § 1384 NOZ možnost zástavního věřitele si se zástavním dlužníkem sjednat, že se využití uvolněné zástavy zdrží. V praxi nejčastěji k takovému ujednání dochází v zástavní smlouvě mezi zástavním dlužníkem a příslušným zástavním věřitelem.¹⁹⁶

OZ 2007 po celou dobu své historie institut uvolněného zástavního práva nijak neupravoval. Důvodové zprávy ani komentářová literatura se k této skutečnosti nijak nevyjadřují, a proto by se dalo o příčinách opomenutí pouze polemizovat. Dle mého názoru se v rámci původního OZ nepočítalo s uvolněným zástavním právem jako s víceméně celou právní úpravou zástavního práva, a to z důvodu povahy institutu, který odporoval komunistickému režimu a ideologii. Poté následně v rámci novelizace OZ po roce 1989 se na uvolněné zástavní právo zčásti pozapomnělo a zčásti musel zákonodárce řešit závažnější aplikační problémy zástavního práva. Proto bylo uvolněné zástavní právo navráceno do českého právního řádu až přijetím NOZ.

ABGB obsahoval stručnou právní úpravu uvolněného zástavního práva, a to pouze v poslední větě ustanovení § 469 ABGB. To stanovilo, že pokud není dluh vymazán z veřejných knih, může zástavní dlužník převést zástavní právo na novou pohledávku, která nepřevyšuje pohledávku původní. Následně ustanovení § 469a ABGB

---

¹⁹⁵ A to nejčastěji v souladu s § 1381 NOZ listinou potvrzenou zástavním věřitelem, následně též rozhodnutím soudu nebo jinou veřejnou listinou.

¹⁹⁶ RICHTER in SPÁČIL, Jiří et al. op. cit., s. 1136.

umožňovalo zamezit takové dispozici zástavního dlužníka, a to na základě ujednání mezi zástavním dlužníkem a zástavním věřitelem.

Uvolněné zástavní právo je staronový institut českého právního řádu, který představuje výjimku z principu akcesority zástavního práva. Richter jeho povahu výstižně popisuje jako stav, kdy: „*nevymazané zástavní právo „formálně trvá“, ač „materiálně zaniklo“*“.¹⁹⁷ Jak důvodová zpráva¹⁹⁸, tak komentářová literatura¹⁹⁹ uvádí, že inspirací uvolněného zástavního práva bylo ustanovení § 469 ABGB a v případě možnosti omezení vzniku uvolněného zástavního práva poté § 469a ABGB. S ohledem na skutečnost, že se jedná o nově zřízený institut a z tohoto důvodu není k dispozici žádná recentní judikatura, není zcela jisté, do jaké míry bude uvolněné zástavní právo využíváno v praxi. Jedním z úskalí odrazující od využití institutu by mohlo být riziko existence právních vad původního zástavního práva, které by „kontaminovaly“ pozici nového zástavního věřitele. Také možnost zajistit novou pohledávku pouze do výše původního zástavního práva omezuje dispozici s uvolněným zástavním právem, kdy například v bankovníctví, kde dochází k častému refinancování starých úvěrů, jsou tyto úvěry zpravidla refinancovány úvěry vyššími. V takovém případě se však všechny stávající zajištění musí ukončit a uzavřít nové zástavní smlouvy znějící na novou výši zajištěných dluhů. Závěrem lze tedy shrnout, že použitelnost a kvalitu úpravy institutu uvolněného zástavního práva ukáže teprve budoucí praxe.

5. Realizace zástavního práva

NOZ nabízí tři způsoby výkonu zástavního práva. Dle dikce NOZ je upřednostňován způsob, který si mezi sebou v písemné formě dohodl zástavní věřitel a zástavce, tedy v praxi nejčastěji v rámci příslušné zástavní smlouvy. Pokud žádná taková dohoda neexistuje, lze zpeněžit zástavu prodejem ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem podle jiného zákona²⁰⁰. Započítí výkonu zástavního práva musí být zástavnímu dlužníkovi oznámeno v písemné formě a zástavní věřitel může zpeněžit zástavu nejdříve po uplynutí třiceti dnů poté, co započítí výkonu zástavního práva oznámil. Ustanovení

---

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 1134.

¹⁹⁸ Viz důvodová zpráva k NOZ ze dne 3. února 2012 [online]. [cit. 23. března 2020], s. 346. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹⁹⁹ Viz např. RICHTER in SPÁČIL, Jiří et al. op. cit. , s. 1134.

²⁰⁰ V současné době je soudní prodej zástavy upraven v ustanoveních § 353a až 358 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

§ 1363 NOZ dále stanovuje praktický zákaz zcizení zástavy zástavním dlužníkem po oznámení započetí výkonu zástavního práva. Porušení tohoto zákazu by mohlo vést při splnění dalších zákonných podmínek až k neplatnosti takového jednání.²⁰¹ Z výtěžku zpeněžení zástavy se následně dle NOZ hradí pohledávka, včetně příslušenství a nákladů. V případě nedostatečného výtěžku ze zpeněžení zástavy má osobní dlužník povinnost doplatit část neuspokojené pohledávky a v případě přeplatku je zástavní věřitel povinen vrátit přeplatek zástavnímu dlužníkovi.

Dle **OZ 2007**, ve kterém výkon zástavního práva představoval jeden z nejpalčivějších problémů právní úpravy institutu a byl proto několikrát novelizován, bylo možné zástavu zpeněžit ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy dle OSŘ. Právní úprava v OZ 2007 dále neupravovala žádné další zákonné podmínky, které musel zástavní věřitel splnit, aby mohl přistoupit k výkonu zástavního práva. Ty však byly samostatně upraveny v příslušných zvláštních právních předpisech pro veřejnou dražbu a soudní prodej zástavy. Jako ochrana proti nepřípustnému prodeji zástavy následně sloužila žaloba proti prodeji zástavy upravená v ustanovení § 166 OZ 2007. Překvapivě nebyla v OZ 2007 upravena situace, kdy je výtěžek ze zpeněžení zástavy nedostačený k uspokojení zajištěné pohledávky a opačně, kdy je v rámci výkonu výtěženo více, než je potřeba k uspokojení zajištěné pohledávky. Lze však konstatovat, že v prvním případě by byl osobní dlužník povinen uhradit zbylou část pohledávky a v případě druhém by byl zástavní věřitel povinen vrátit přeplatek zástavnímu dlužníkovi, jelikož pokud by tak neučinil, jednalo by se o bezdůvodné obohacení zástavního věřitele.

Dle **ABGB** nebyl-li zástavní věřitel po splatnosti zajištěné pohledávky uspokojen, mohl žádat soud o dražbu zástavy. Soudní prodej zástavy byl označován jako pravidelný způsob výkonu a spolu s nepravidelným způsobem výkonu, u kterého nepotřeboval zástavní věřitel exekuční titul a mohl se uspokojit na předmětu zástavy mimosoudně,²⁰² se jednalo o jediné způsoby výkonu zástavního práva dle ABGB. Dále měl osobní dlužník právo před samotným soudním prodejem svou pohledávku zástavnímu věřiteli uhradit a zabránit tak zpeněžení zástavy. Neučinil-li tak, byl následně povinen po zpeněžení uhradit tu dlužnou částku, která nebyla uspokojena z výtěžku zpeněžení zástavy, a naopak zástavní věřitel byl povinen vrátit přeplatek dlužníkovi.

---

²⁰¹ Více viz RICHTER in SPÁČIL, Jiří et al. op. cit. , s. 1118-1119.

²⁰² Jako například u ruční zástavy peněz.

Realizace zástavního práva naplňující uhrazovací funkci institutu si dle mého názoru prošla nejdynamičtější vývojem, a to od stručné právní úpravy obsažené v ABGB, přes často novelizovanou a nedokonalou úpravu v OZ, až do současné obsáhlé podoby dle NOZ. Ve vývoji výkonu zástavního práva lze spatřovat posun od autoritativního způsobu prodeje zástavy obsažené zejména v ABGB a OZ 2007, který omezoval možnost upravit si způsob výkonu dle libovůle zástavce a zástavního věřitele, až k autonomní podobě obsažené v NOZ, kde strany zástavní smlouvy mají možnost upravit si vhodně způsob výkonu zástavního prodeje za podmínky dodržení kogentních ustanovení zákona. Po celou dobu vývoje výkonu zástavního práva se též uplatňovalo římskoprávní pravidlo, že v případě nedostatku výtěžku zástavy má dlužník povinnost pohledávku doplatit a v případě přeplatku je zástavce ho povinen vrátit zástavnímu dlužníku. Lze pouze upozornit, že toto pravidlo nebylo vždy správně zapracováno do příslušných právních úprav, kdy například ustanovení § 464 ABGB hovoří o dlužníkovi místo o zástavním dlužníkovi a OZ toto pravidlo opomíjí úplně. S ohledem na výše uvedené lze proto konstatovat, že současná podoba výkonu zástavního práva dle NOZ se jeví jako zdařile zpracovaná a přehledná, umožňující značnou autonomii smluvních stran. Na jedné straně je zajištěna dostatečná ochrana zástavního dlužníka, která však není překážkou efektivního výkonu zástavního práva v případě splatnosti zajištěné pohledávky.

6. Promlčení zástavního práva

Právní úprava promlčení zástavního práva v **NOZ** se snaží reagovat na předešlou a nepříliš přehlednou úpravu. Základním pravidlem dle § 610 odst. 1 NOZ je, že se zástavní právo nepromlčí dříve než zajištěná pohledávka a případné promlčení zajištěné pohledávky nebrání zástavnímu věřiteli v uspokojení ze zástavy. Následně v případě zástavního práva, které vzniklo odevzdáním movité zástavy zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě, nemůže dojít k promlčení takto vzniklého zástavního práva, a to po dobu, kdy oprávněná osoba má zástavu ve své moci. Nově jestliže vzniklo zástavní právo zápisem do veřejného seznamu, promlčí se v souladu s § 631 NOZ za deset let od doby, kdy mohlo být vykonáno poprvé. V ostatních případech se zástavní právo promlčí v obecné lhůtě stanovené v ustanovení § 629 NOZ.

OZ 2007 obsahoval stručnou a nepříliš komplexní úpravu promlčení zástavního práva, která byla například důvodovou zprávou k NOZ označena přímo

za „lakonickou“.²⁰³ OZ 2007 pouze stanovil, že zástavní právo se nepromlčuje dříve než zajištěná pohledávka a že promlčením zajištěné pohledávky nezaniká zástavní právo. Pro úplnost je nutné uvést, že obecná promlčecí lhůta v OZ 2007 činila tři roky. Více již OZ 2007 k promlčení zástavního práva nestanovil. Této formulaci promlčení zástavního práva tak byla odbornou veřejností vytýkána strohost a v praxi působila značné aplikační problémy²⁰⁴, které musely být řešeny až rozhodovací činností soudů. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. února 2008, sp. zn. 21 Cdo 888/2007, tak stanovil, že: *„Promlčení zástavního práva se podle ustálené judikatury soudů řídí občanským zákoníkem a dalšími předpisy občanského práva, i když jím byla zajištěna pohledávka ze smlouvy o úvěru nebo z jiného obchodního závazkového vztahu. Obchodním zákoníkem se řídí pouze promlčení zajištěné pohledávky ze smlouvy o úvěru nebo jiného obchodního závazkového vztahu.“* Výslovně se soudní praxe též vyjádřila k promlčecí lhůtě zástavního práva písemně uznaného zástavním dlužníkem, která činila deset let od takového uznání.²⁰⁵

Ustanovení § 1483 **ABGB** pouze stanovilo, že zástavnímu věřiteli disponujícímu s movitou zástavou nemůže být zástavní právo promlčeno. V ostatních případech se zástavní právo promlčovalo v obecné třicetileté promlčecí lhůtě. ABGB dále nijak neupravoval vztah promlčení zajištěné pohledávky a promlčení zástavního práva. Lze však konstatovat, že promlčením pohledávky taková pohledávka nezanikla,²⁰⁶ a tím pádem nemohlo na základě akcesorického vztahu zástavního práva zaniknout ani zástavní právo jako takové. S ohledem na tuto skutečnost se domnívám, že promlčení zajištěné pohledávky nemělo vliv na promlčení zástavního práva a zástavní právo, tak mohlo být vykonáno i po promlčení zajištěné pohledávky. Bohužel relevantní judikatura či odborná literatura k této problematice chybí.

Domnívám se, že správně formulovaná právní úprava promlčení ve vztahu k zástavnímu právu je důležitá zejména s ohledem na právní jistotu zástavního věřitele a smysl zástavního práva, jelikož pokud by promlčení podléhala pouze pohledávka

---

²⁰³ Viz důvodová zpráva k NOZ ze dne 3. února 2012 [online]. [cit. 27. března 2020], s. 147. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁰⁴ Více viz LAZIKOVÁ in LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2188.

²⁰⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. ledna 2008, sp. zn. 21 Cdo 687/2007.

²⁰⁶ Jednalo se nadále o tzv. naturální obligaci.

věřitele a ne zástavní právo, docházelo by k obcházení institutu promlčení.²⁰⁷ Je proto logické, že zástavní právo jako právo majtkové promlčení podléhá, a to zejména na rozdíl od práva vlastnického. Již v ABGB bylo upraveno pravidlo, že v případě odevzdání movité zástavy zástavnímu věřiteli se nemohlo takto vzniklé zástavní právo promlčet, a to dokud měl zástavní věřitel zástavu ve své moci. Toto pravidlo bylo však v OZ 2007 opomenuto a znovu bylo zavedeno až NOZ. Úprava zástavního práva v OZ 2007 nebyla moc zdařilá a z důvodu své strohosti musela být z velké části korigována soudní praxí. Na vzniklou právní nejistotu se proto snaží reagovat NOZ, který upravuje promlčení zástavního práva obsáhleji a navíc stanovuje novou desetiletou promlčecí lhůtu pro práva zapsaná ve veřejných seznamech, která tvoří nejpodstatnější část zajištění bankovních úvěrů a půjček zapsaných zejména v katastru nemovitostí. Lze proto shrnout, že právní úprava promlčení zástavního práva obsažená v NOZ vhodně nahradila strohou úpravu obsaženou v OZ 2007, a tím přispěla ke zvýšení právní jistoty věřitelů a dlužníků.

---

²⁰⁷ Více LAZIKOVÁ in LAVICKÝ, Petr et al. op. cit., s. 2189.

Závěr

V rámci diplomové práce byl popsán komplikovaný vývoj institutu zástavního práva, jehož historické počátky lze důvěryhodně zkoumat od vzniku Římské říše. V římském právu lze sledovat počátky raného vývoje institutu, a to od *fiducie* připomínající dnešní zajišťovací převod práva až k plnohodnotnému zástavnímu právu ve formě *pignus* a *hypotheca*. Avšak i přes značnou vyspělost římského práva bylo tehdejší zástavní právo zatíženo přílišnou formálností a kauzálností jeho aspektů, a proto si nelze v dnešní době představit využití zpravidla zdoluhavých a značně formalizovaných mechanismů. Nehledě na určité nedostatky římského práva, které však odpovídaly vyspělosti římské společnosti a tehdejší právní systematice, to přesto byla právě římskoprávní škola, která v rámci rekodifikace občanského práva na začátku 19. století výrazně ovlivnila formování dalšího vývoje českého občanského práva včetně práva zástavního.

Po rozpadu Římské říše nenavázaly státy přímo na římskoprávní tradici a středověká právní úprava zástavního práva se proto vyznačovala značnou roztržitostí, a lišila se tak v různých částech Českých zemí a v právu zemském i městském. Rozšířeno bylo zpočátku zejména svémocné zástavní právo, které se však později stalo pro svou značnou svévolnost nevhodným způsobem vzniku institutu, a tak zejména v důsledku dalšího vývoje moci státního aparátu a vzniku zemských knih získalo smluvní zástavní právo na konci středověku z velké části podobu shodnou s římským zástavním právem. Avšak stejně jako římské zástavní právo, bylo zástavní právo ke konci středověku omezeno značným formalismem a nízkou flexibilitou.

Významnou změnu přineslo až přijetí ABGB, které poprvé v historii na území Českých zemích patřících k Rakouskému císařství sjednotilo a přehledně upravilo všechny aspekty zástavního práva. Právní úprava obsažená v ABGB výslovně potvrdila povahu zástavního práva jako práva věcného k věci cizí, které má akcesorický vztah k zajištěné pohledávce, což dle mého názoru tvoří elementární povahu a podstatu zástavního práva. Tato skutečnost byla v následujících občanských zákonících až na výjimky striktně dodržována. Jak bylo prokázáno v komparativní části diplomové práce, část aspektů zástavního práva obsažených v ABGB se dochovala nebo byla následně recipována do NOZ. Tato skutečnost dle mého názoru potvrzuje výrazný vliv ABGB na formování podoby současného zástavního práva a může posloužit též jako

argument pro potvrzení právní vyspělosti a nadčasovosti tohoto kodexu. Je proto politování hodné, že nedošlo k přijetí Osnovy 1937 a udržení kontinuity vývoje zástavního práva na území Českých zemí, a to s ohledem na skutečnost, že Osnova 1937 z velké části novelizovala či přizpůsobovala ABGB novým společenským poměrům.

Namísto žádané právní kontinuity byl však po komunistické revoluci v roce 1950 přijat SOZ, který započal postupnou deformaci zástavního práva. Zástavní právo v SOZ si stále udrželo část svých tradičních aspektů, ale ve světle ekonomických a společenských poměrů již nemělo v praxi valné využití, což vedlo k logickému vyvrcholení, kdy následně přijatý OZ upravoval zástavní právo pouze v jediném ustanovení. Tím byla dokončena deformace zástavního práva, které již nebylo nadále využitelné v občanskoprávních vztazích. Tato skutečnost výstižně potvrzuje premisu, že zástavní právo z velké části reflektuje ekonomické a společenské vztahy, kdy v komunistickém Československu nebylo víceméně žádné praktické využití zástavního práva k zajištění občanskoprávních vztahů. Zástavní právo od té doby až do roku 1989 bylo systematicky upraveno pouze v ZMO a sloužilo pouze k zajištění závazkových vztahů s mezinárodním prvkem.

Po sametové revoluci a návratu České republiky k tržnímu hospodářství bylo nutné rychle oživit zástavní právo, které bylo velmi důležité pro zajištění nově vznikajících ekonomických vztahů a nastartování českého hospodářství. Bohužel časová tíseň a nepřiliš promyšlená novelizace zástavního práva, která byla z velké části založená na právní úpravě institutu obsažené v SOZ, vedla k nesystematické právní úpravě, která měla zejména aplikační problémy ve vztahu k výkonu zástavního práva. Tyto problémy byly nejdříve řešeny odbornou literaturou a soudní praxí, později legislativní činností. Bohužel část novel ve vztahu k zástavnímu právu, kterých bylo do konce účinnosti OZ přijeto pět, se vyznačovala částečnou bezkonceptností a jako negativní důsledek této časté novelizace lze vnímat zvýšenou právní nejistotu subjektů zástavního práva. I přes tyto aplikační problémy lze konstatovat, že OZ, a to zejména po přijetí všech dílčích novel, upravoval zástavní právo uceleným způsobem, který zabezpečoval efektivní zajištění pohledávek věřitelů. Dle mého názoru významným krokem ke zvýšení použitelnosti a efektivity zástavního práva za platnosti OZ bylo zejména zřízení Rejstříku zástav.

Současná právní úprava zástavního práva obsažená v NOZ dle mého názoru úspěšně završila vývoj zástavního práva v České republice a reflektuje všechna slabá místa předešlých právních úprav. V současné právní úpravě institutu tak lze identifikovat částečnou inspiraci ABGB a Osnovou 1937, ale též přebrání určitých částí obsažených v OZ a ZMO. Na začátku diplomové práce vyslovenou hypotézu, že zástavní právo je z velké části inspirováno ABGB a Osnovou 1937, lze tedy potvrdit pouze částečně, a to zejména s ohledem na skutečnost, že mezi ABGB, Osnovou 1937 a NOZ je značná časová prodleva, ve které došlo k významným společenským a ekonomickým změnám. ABGB a Osnovu 1937 bych proto spíše označil za konstrukční a ideový základ současné právní úpravy institutu, která následně v právní úpravě jednotlivých aspektů zástavního práva reflektuje vývoj současné postmoderní společnosti a její ekonomické a společenské požadavky.

Domnívám se proto, že současná právní úprava zástavního práva zabezpečuje efektivní a vhodné zajištění většiny závazkových vztahů a odpovídá nárokům současné společnosti a ekonomiky České republiky. Zdařilost současné právní úpravy institutu částečně potvrzuje převážně kladná odezva odborné veřejnosti a též skutečnost, že od účinnosti v roce 2014 nebyla ustanovení ve vztahu k zástavnímu právu nijak novelizována (pro porovnání v podobném časovém období bylo zástavní právo v OZ po roce 1989 novelizováno čtyřikrát) a v současné době není novelizace zástavního práva ani nijak plánována. Avšak recentní judikatura soudů ve vztahu k zástavnímu právu stále z velké části chybí, a proto nelze zcela vyloučit možnost budoucích právních sporů a nejasností, která současná právní úprava institutu může způsobovat.

Co se týče možného vývoje institutu zástavního práva *de lege ferenda*, nebude dle mého názoru zástavní právo v budoucích letech nijak zásadně novelizováno, a to samozřejmě za předpokladu, že bude zachován současný společenský řád a směřování české ekonomiky. Domnívám se, že lze očekávat pouze dílčí novely zástavního práva obsaženého v NOZ. Dle mého názoru bude například nutné reflektovat do právní úpravy institutu rozšíření a další vývoj digitálních technologií, které se čím dál více stávají součástí obchodních vztahů, a to zejména v podobě práv z duševního vlastnictví k různým počítačovým programům, výpočetním aplikacím a dalším technologiím.

V tomto směru by bylo dle mého názoru vhodné upravit zejména způsob, jakým by šla tato práva a související pohledávky bezpečně zastavit. Například start-up

společnosti, které nejčastěji pracují na vývoji digitálních technologií, totiž zpravidla nedisponují kromě práv z duševního vlastnictví žádným vhodným majetkem k zajištění bankovních úvěrů. Autorské dílo je však dle optiky současné právní úpravy nezastavitelné, jelikož ho nelze považovat za věc v právním smyslu.²⁰⁸ Jako další příklad vyvolávající aplikační problémy může sloužit způsob zastavení internetových domén, ve vztahu ke kterým převažuje v odborné veřejnosti názor, že je lze zastavit formou veřejné listiny jako pohledávky za provozovatelem příslušného serveru.²⁰⁹ Avšak s ohledem na ne zcela jistou potřebnou formu pro vznik zástavního práva a značnou mezinárodní roztržičnost provozovatelů serverů se zdá právní jistota zástavního věřitele a případná vymahatelnost takového zástavního práva jako relativně nízká. Reflektovat všechny tyto problémy bude však více než náročné. Zákonodárce by se mohl při tvorbě vhodné právní úpravy inspirovat například *common law* institutem známým jako *escrow*, kdy jsou na základě dohody mezi zástavcem a zástavním věřitelem příslušné zdrojové kódy uloženy u nezávislé třetí osoby, která je vázaná mlčenlivostí a stará se o zdrojové kódy po dobu trvání zástavního práva. V případě řádného splnění zajištěného závazku dlužníkem jsou poté zdrojové kódy vráceny dlužníkovi a v případě prodlení dlužníka jsou zdrojové kódy naopak vydány zástavnímu věřiteli, na kterého rovněž přejdou i majetková práva k nim.

Na škodu by též nebylo přijetí technické novely opravující a upřesňující dílčí nepřesnosti některých aspektů zástavního práva jako například redakční chybu ve vztahu k budoucímu zástavnímu právu podle ustanovení § 1341 NOZ a nejasnosti ohledně podmínek přímého prodeje zástavy, které jsou zatím pouze dovozovány odbornou literaturou.²¹⁰

Na úplném závěru této diplomové práce bych si dovilil shrnout, že základní aspekty zástavního práva, mezi které dle mého názoru patří zejména povaha institutu jako věcného práva k věci cizí, jeho zajišťovací a uhrazovací funkce a akcesorický vztah k zajištěné pohledávce, prostupují celým vývojem zástavního práva, a to až na drobné výjimky, které se však v historické perspektivě ukázaly zpravidla jako slepé uličky vývoje institutu. Vývoj zástavního práva tak potvrzuje důležitost zmíněných aspektů

---

²⁰⁸ Více viz LEBEDA in LAVICKÝ, Petr et al. op. cit., s. 1755-1756.

²⁰⁹ Seminář Agentury BOVA na téma Zástavní právo v praxi vedený JUDr. Petrem Bezouškou, Ph.D., který se uskutečnil dne 9. října 2019.

²¹⁰ Jako např. JEŽEK in MAREK, Radan; JEŽEK, Václav. op. cit., s. 188-190.

a je proto nutné zdůraznit, že právě tyto aspekty jsou elementární pro existenci institutu jako takového a bez nich by zástavní právo nikdy nemohlo fungovat jako efektivní prostředek zajištění závazkový vztahů, a to v podobě v jaké ho v současnosti známe.

Seznam použitých zkratk

ABGB	zákon č. 11/1918 Sb., všeobecný občanský zákoník
HospZ	zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
SOZ	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
ZMO	zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku

Seznam použitých zdrojů

1. Monografie

BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS. A. S. Právník, 1932, 745 s.

BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch ed. *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.

ČEŠKA, Zdeněk. *Občanský zákoník: komentář. Díl II*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 819.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 335 s. ISBN 978-80-7380-652-1.

GIESE, Ernest; DUŠEK, Petr; PAYNE-KOUBOVÁ, Jana; DIETSCHOVÁ, Lucie. *Zajištění Závazků v České republice*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 377 s. ISBN 80-7179-658-1.

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, 1243 s.

HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 312 s. ISBN 978-80-7380-377-3.

KADLECOVÁ, Marta; Karel SCHELLE; Renata VESELÁ; Eduard VLČEK. *Vývoj českého soukromého práva*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, 213 s. ISBN 80-86432-83-1.

KAPRAS, Jan. *K dějinám českého zástavního práva*. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík & Kohout v Praze), 1903, 112 s.

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KORNEL ZE VŠEHRD, Viktorin; JIREČEK, Hermenegild, ed. *O právích země české: knihy devatery*. Nové vyd. Praha: Všehrd, 1874, 572 s.

KRÜGER, Paul, ed. *Justiniánské Instituce = Iustiniani Institutiones*. Překlad Peter Blaho a Michal Skřejpek. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010, 411 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

- KUKLÍK, Jan et al. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6.
- MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MALÝ, Karel; VANĚČEK, Václav, ed. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, 362 s.
- MAREK, Radan; JEŽEK, Václav. *Cenné papíry v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 462 s. ISBN 978-80-7400-466-7.
- NĚMEC, Bohumil ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 4*. Praha: Paseka, 2001, 1026 s. ISBN 80-7185-057-8.
- LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- PAULDURA, Lukáš et al. *Slovník právních pojmů: Občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 232 s. ISBN 978-80-7478-660-0.
- PELECH, Josef. *Zástavní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 192 s. ISBN 978-80-7380-466-4.
- RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, 431 s. ISBN 80-7277-175-2.
- RAUSCHER, Rudolf. *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 155 s. ISBN 978-80-7552-492-8.
- REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 522 s. ISBN 978-80-8078-352-5.
- ROUČEK, František; Jaromír SEDLÁČEK et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2, (§§ 285 až 530)*. Repr. pův. vyd. z r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, 970 s. ISBN 80-85963-64-7.
- ROZEHNAL, Aleš. *Úvěry zajištěné zástavním právem*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1997, 123 s. ISBN 80-86103-04-08.

SALÁK, Pavel et al. *Historie osnovy Občanského zákoníku z roku 1937: inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 122s. ISBN 978-80-210-8828-3.

SATURNÍK, Theodor. *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě: nástin přednášek*. Praha: nákladem vlastním, 1945, 239 s.

SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1267 s. ISBN 978-80-7400-499-5.

STIEBER, Rudolf; HORÁK, Ondřej ed. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 208 s. ISBN 978-80-7552-492-8.

ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1328 s. ISBN 978-80-7478-546-7.

ŠVESTA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

VANČURA, Josef. *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I*. Praha: nákladem vlastním, 1923, 255 s.

VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976, 617 s.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír et al. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí, I. díl*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2012, 615 s. ISBN 978-80-210-6006-7.

VYMAZAL, Lukáš. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2019. 604 s. ISBN 978-80-7598-516-3.

WATSON, Alan, ed. *The Digest of Justinian. Vol. 1*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998. ISBN 0-8122-1636-9.

2. Odborné články

ELIÁŠ, Karel. Rekodifikace občanského práva v postmoderní době. *Právní rozhledy*. Praha: C.H. Beck, 2008, č. 1. ISSN 1210-6410.

KOCINA, Jan. Zástavní právo v České republice po poslední novelizaci. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: Česká advokátní komora, 2002, č. 5. ISSN 1210-6348.

PILÍK, Václav. Pojetí a soustava věcných práv v občanském zákoníku. *Ad Notam*, 4/2016. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 2016, č. 4. ISSN 1211-0558.

ZOUFALÝ, Vladimír; VORŠÍLKA, Jiří. Některé aktuální otázky zajištění závazků formou zástavního práva. *Právo a podnikání*. Praha: Orac, 1993, č. 7. ISSN 1211-1120.

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 95/1871 Ř. z., knihovní zákon.

Císařské nařízení č. 69/1916 Ř. z.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 100/1950 Sb., o podnikovém rejstříku.

Zákon č. 174/1950 Sb., o dražbách mimo exekuci.

Zákon č. 105/1951 Sb., o správních poplatcích.

Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku.

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 103/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje hospodářský zákoník.

Zákon č. 530/1990 Sb., o dluhopisech.

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

Zákon č. 84/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 530/1990 Sb., o dluhopisech.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Zákon č. 165/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Zákon č. 27/2000 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o veřejných dražbách.

Zákon č. 367/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti.

Zákon č. 317/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 315/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. září 1923, sp. zn. R I 805/23.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. listopadu 1923, sp. zn. Rv II 380/23.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. ledna 1925, sp. zn. Rv I 1137/24.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. ledna 1925, sp. zn. Rv I 1923/24.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 10. června 1925, sp. zn. Rv I 696/25.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. prosince 1998, sp. zn. 2 Cdon 967/97.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. května 1999, sp. zn. 21 Cdo 1975/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1014/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. 29 Odo 576/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. listopadu 2006, sp. zn. 21 Cdo 159/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. ledna 2008, sp. zn. 21 Cdo 687/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. února 2008, sp. zn. 21 Cdo 888/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. července 2013, sp. zn. 21 ICdo 21/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. května 2014, sp. zn. 21 Cdo 828/2014.

5. Historické právní prameny

Corpus Iuris Civilis (529-569).

Statuta Konrádova (1189).

Práva zemská česká Ondřeje z Dubé (1402).

O právech, súdiech i o dskách země české knihy devatery Viktorína Kornel ze Všehrd (1507).

Vládní návrh zákona, kterým se uvádí občanský zákoník (1937).

6. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ze dne 15. listopadu 1963.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012.

Seminář Agentury BOVA na téma Zástavní právo v praxi vedený JUDr. Petrem Bezouškou, Ph.D., který se uskutečnil dne 9. října 2019.

Vývoj zástavního práva na území Českých zemích

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá vývoj institutu zástavního práva na území Českých zemí, kdy první část práce je nejdříve věnována teoretickému popisu zástavního práva v optice současné právní teorie, který má pomoci čtenáři ke snazší orientaci a pochopení základních aspektů institutu, jejichž vývoj je zkoumán v následujících částech. Jedním z hlavních cílů diplomové práce je následně pomocí deskriptivní metody popsat v druhé části vývoj právní úpravy zástavního práva, a to od jeho počátků v římském právě, které výrazně ovlivnily celkové formování institutu, přes středověk, ve kterém byla úprava institutu značně roztržena, až do současné podoby, která z velké části navazuje na římskoprávní odkaz a dále jej rozvíjí. V druhé části diplomové práce je kladen důraz zejména na vývoj zástavního práva po roce 1811, a to s ohledem na významné společenské a ekonomické události v moderních dějinách Českých zemí, které výrazně ovlivňovaly podobu zástavního práva. Získané informace jsou následně využity ve třetí části diplomové práce ke komparaci tří stěžejních českých občanskoprávních předpisů, a to konkrétně zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, na kterých autor demonstruje vývoj zástavního práva v historické perspektivě a identifikuje shodné a rozdílné prvky v hlavních aspektech institutu, mezi které zejména patří způsobilý předmět zástavního práva, jeho vznik, zánik a realizace v případě prodlení dlužníka. V závěru diplomové práce je pak stručně shrnut celý vývoj zástavního práva, zhodnocena kvalita současné právní úpravy zástavního práva a nastíněn další možný vývoj právní úpravy institutu *de lege ferenda*, a to zejména s ohledem na rozšiřování využití digitálních technologií a potřeby platné právní úpravy reagovat na tyto změny.

Klíčová slova: zástavní právo, občanské právo, historický vývoj

Development of Lien in Czech Countries

Abstract

The diploma thesis examines the development of lien in the Czech countries. The first part is focused on the theoretical description of the laws of lien from the point of view of today's legal theory. The theoretical description shall help the reader with better orientation and understanding of the basic principles of the lien, which developments are examined in the following parts. One of the main goals of the diploma thesis in the second part is to describe the development of lien, using the description method. The development of lien is described from its beginnings in Roman law which fundamentally shaped the next development of lien, through the Middle Ages, where the laws of lien were partly fragmented, until current legislation which mostly follows the Roman law heritage. In the second part of the diploma thesis, the main emphasis is placed on the development of lien after the year 1811, where are also considered the significant social and economic events in the history of the Czech countries, which visibly shaped the forms of lien. The obtained data are further used in the third part of the diploma thesis for the comparison of the three main Czech civil law codes, namely Act No. 946/1811 Coll., the General Civil Code, Act No. 40/1964 Coll., the Civil Code and Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code. Those civil codes are used by the author to demonstrate the development of lien in the historic perspective and to identify consistent and divergent mechanics in the main elements of the lien, such as an eligible object of the lien, its creation, termination, and realization in case of debtor's default. In the end of the diploma thesis, the general development of lien is summarized, the current Czech legislation is valuated, and the possible further development of lien is outlined, mainly regarding the increasing usage of digital technologies and the necessity of the legislation to react on these changes.

Key words: lien, civil law, historical development